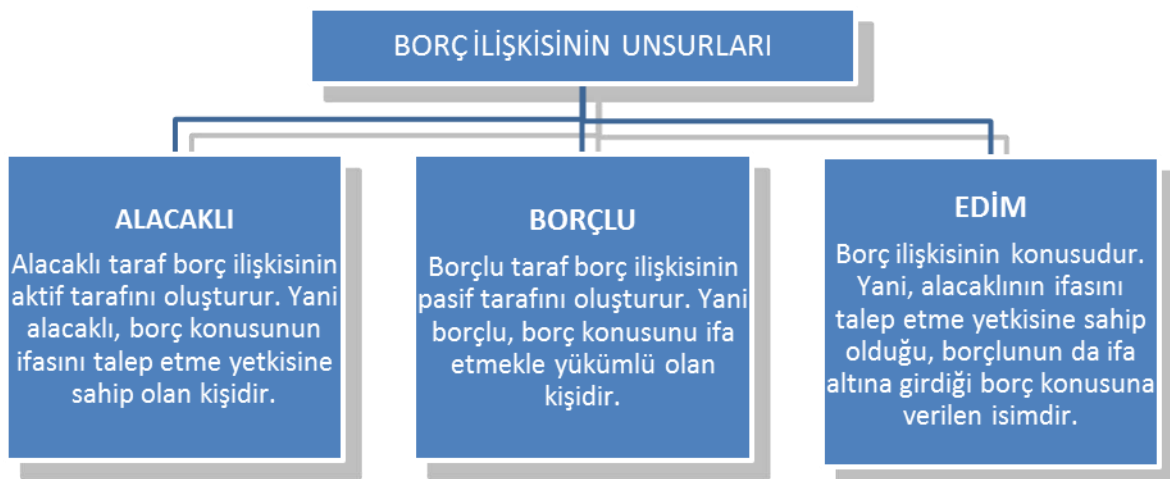

“ Bu notun size ulaşmasında katkı sağlayan “Neşet Kendüzler Özbek” e 😊 teşekkürü bir borç bilirim.. ”

Elif Kendüzler Özbek

BORÇLAR HUKUKU

Borç İlişkisinin Unsurları

EDİM

Edimin Özellikleri

1. Edim verme. yapma, yapamama, katlama şeklinde karşımıza çıkabilir.
2. Edim kanuna, ahlaka, adaba, kişilik haklarına aykırı olamaz.
3. Edim belli ya da belirlenebilir nitelikte olmalıdır.
4. Edim mevcut olabileceği gibi ilerde mevcut hale gelecek şeyler de olabilir.
5. Edim mutlaka kişinin mendi mülkiyetinde olmak zorunda değildir.
6. Edim maddi bir değer içermek zorunda değildir.

EDİM TÜRLERİ

• Olumlu • Olumsuz	• Şahsi • Maddi	• Ani • Sürekli • Dönemsel	• Bölünebilen • Bölünemeyen

Olumlu Edim	Olumsuz Edim
➤ Verme, yapma şeklinde karşımıza çıkan edimdir. Örneğin; Para verme, masa teslimi, maaş ödeme, öğretmenin ders anlatması, işçinin iş görmesi...	➤ Yapmama, katlanma şeklinde karşımıza çıkan edimdir. Örneğin; Rekabet etmemek, ev sahibinin kiracısının evinde oturmasına katlanması, geçit hakkı verenin katlanması, kapalı alanda sigara içmemek..

Şahsi Edim	Maddi Edim
➤ Şahıs varlığından karşılanan edim türüdür. Kişi bizzat kendisi yerine getirmelidir. Kural olarak devredilemez.	➤ Mal varlığından karşılanan edim türüdür. Kişi bizzat yerine getirmek zorunda değildir, devredebilir.

Örneğin; Ressamın resim yapması, heykeltıraşın heykel yapması, işçinin iş görmesi, rekabet etmemek..	Örneğin; Maaş ödemesi, araba teslimi, kira ödemesi..
--	--

NOT: Şahsi edimler; alacaklının kabulüyle asıl borçlu ile aynı özellik ve yeteneklere sahip bir başkasına devredilebilir. Örn; resim yapma borcu altına giren ressam henüz borcunu ifa etmeden ölmüşse, yerine alacaklının kabulüyle ressam olan mirasçısı da borcu ifa edebilir.

Ani Edim	Sürekli Edim	Dönemsel Edim
➤ Bir veya birkaç harekette tamamlanıp yerine getirilen edimdir. ➤ Örneğin; Masa teslimi, ayakkabı boyacısının ayakkabı boyama edimi..	➤ Belli bir zaman aralığında durmaksızın yerine getirilen edimdir. ➤ Örneğin; İşçinin iş görmesi (mevsimlik işçinin iş görmesi de sürekli edimdir), öğretmenin ders anlatması, rekabet etmemek..	➤ Belli bir zaman aralığında belli periyotlarla tekrar edilen edimdir. ➤ Örneğin; Maaş ödemesi, kira ödemesi, taksit ödemesi..

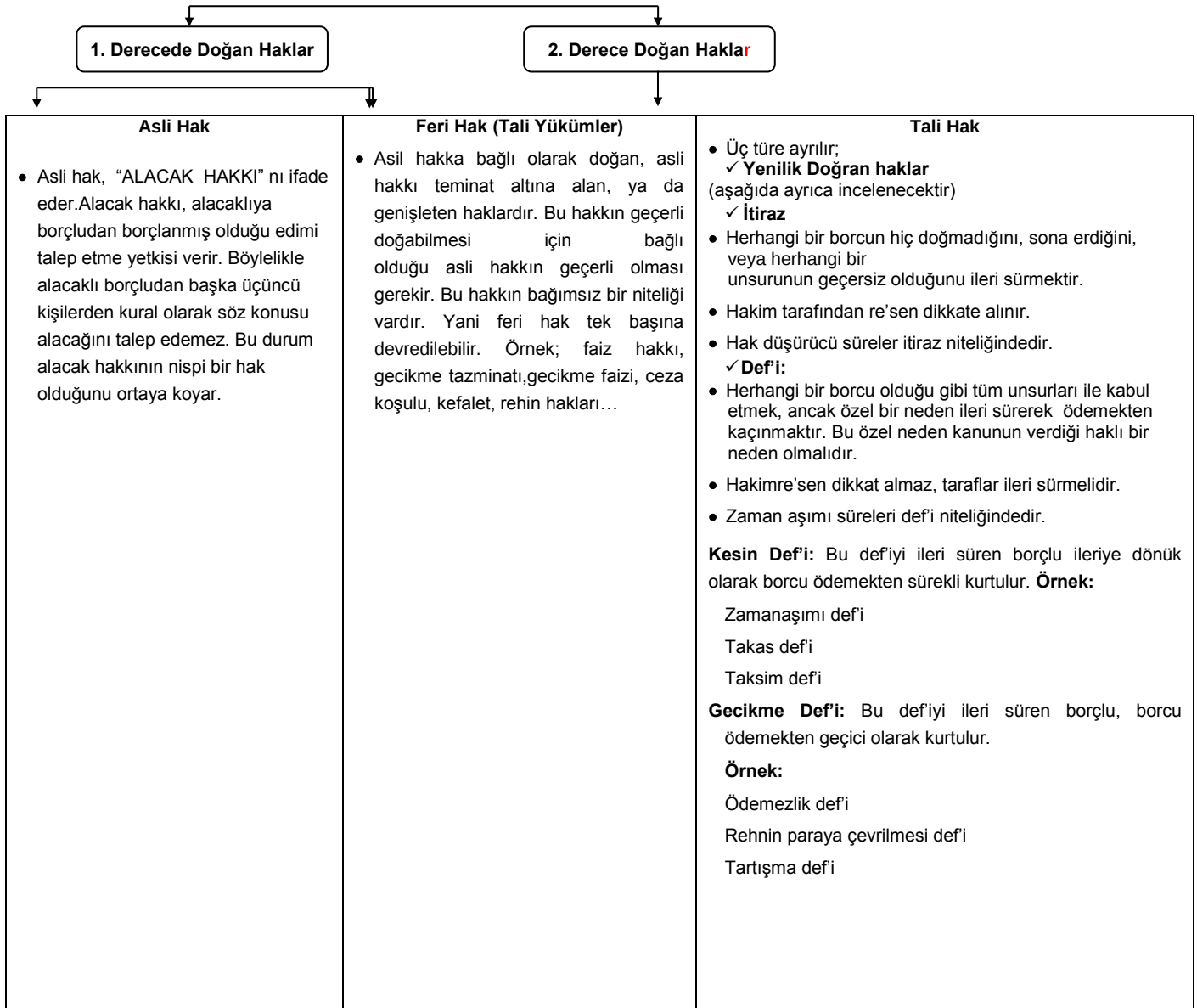
Bölünen Edim	Bölünmeyen Edim
➤ Edim parça parça ifa edilebiliyorsa bölünebilen edimdir. ➤ Örneğin; maaş ödemesi, kira ödemesi, işçinin iş görmesi..	➤ Edim parça parça ifa edilemiyorsa bölünmeyen edimdir. ➤ Örneğin; araba teslimi, rekabet etmemek, at teslimi..

Parça Borcu: Eşi Benzeri olmayan yalnızca bir tane var olan şeylerdir. Örn; Mona Lisa tablosu, Kaşıkçı Elması, Kaplumbağa Terbiyecisi tablosu, İsmail'in kolundaki saat, Elif'in boynundaki kolye, Picasso'nun "ayışığı" isimli tablosu, 06 BJK 03 plakalı araç...

Cins Borcu:Eşi benzeri olan yerine konabilen şeylerdir. örn; saat teslimi, Picasso'nun tablosu (tablo ismi verilmezse Picasso'nun birden fazla tablosu olduğundan herhangi birisiyle borç ödenir ve cins borcu olur), 3 kasa portakal borcu..

Sınırlı Cins Borcu: Cins borcunun alt dalıdır. Yine yerine konabilen borçlardır fakat özellik açısından cins borcuna göre daha dar sınırlar belirlenmiştir. Örn; Picasso'nun tablosu, 3 kasa Finike portakalı, passat marka araba, rolex marka saat..

BORÇ İLİŞKİSİNDEN DOĞAN HAKLAR

YENİLİK DOĞURAN HAKLAR

Yeni bir hukuki durum meydana getiren, mevcut hukuki durumu değiştiren ya da mevcut hukuki durumu ortadan kaldıran haklardır. Bir kez kullanmakla tükenirler ve geri dönülemez. Şarta bağlanamazlar. Genel olarak hak düşürücü sürelerle tabiidirler. Üç türü vardır;

a. Kurucu (İnşai) Yenilik Doğuran Haklar : Yani bir hukuki durum meydana getiren haklardır. Örneğin; Alım hakkı, geri alım hakkı, ön alım hakkı, kabul beyanı..

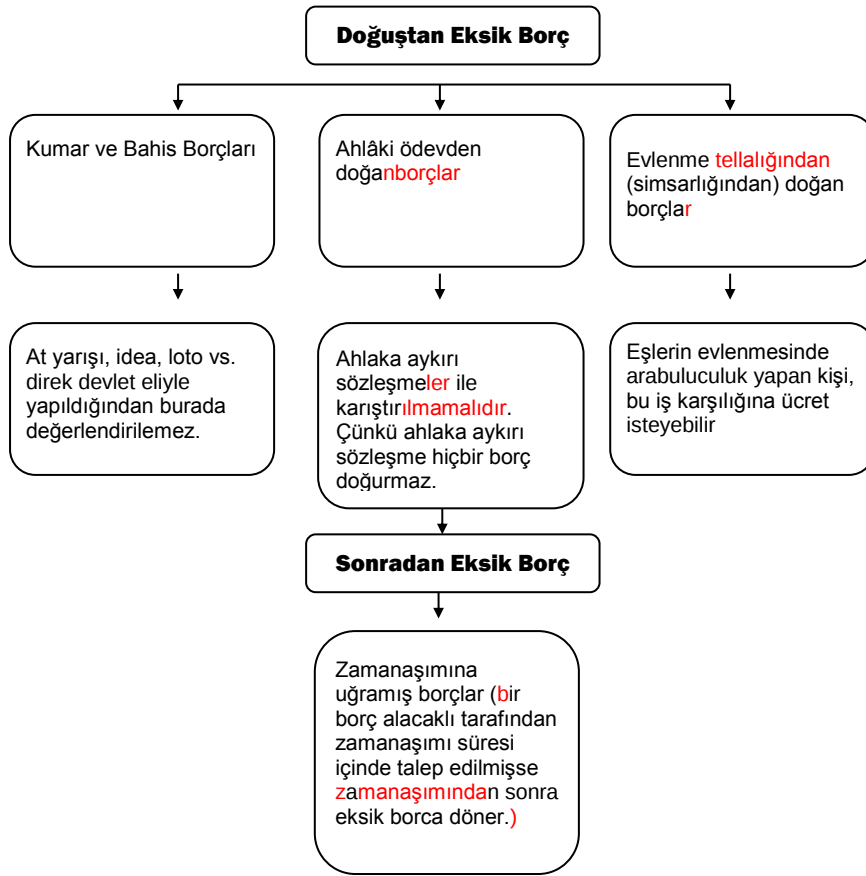
b. Değiştirici Yenilik Doğuran Haklar: Mevcut hukuki durumu değiştiren haklardır. Örneğin; Seçimlik hak kullanımı, ayıplı malın değiştirilmesi..

c. Bozucu Yenilik Doğuran Haklar: Mevcut hukuki durumu ortadan kaldıran haklardır. Örneğin; Azil, mirasın reddi, fesih, takas, iptal..

Yenilik doğurucu hak kullanımı tek taraflı hukuki işlemdir.

EKSİK BORÇLAR

Ödendiğinde geçerli sonuç doğuran ancak ödenmediğinde alacaklıya devlet eliyle talep hakkı vermeyen borçlardır. Borçlu eksik borcu ödemeye zorlanamaz.

Eksik borçlar ödendiğinde geçerli sonuç doğurduğundan geri istenemez. Dolayısıyla sebepsiz zenginleşme davasına konu olamazlar.

BORÇLAR HUKUKUNA HAKİM OLAN İLKELER

1. İrade (Sözleşme) Serbestisi: Kişi kural olarak, dilediği kişi ile, dilediği konuda, dilediği şekilde sözleşme yapabilir. Bu ilke gereği sözleşme tarafları eşit güçlere sahiptirler. Bu ilkenin bazı istisnaları vardır;

- Sözleşme yapılacak kişi ehliyetli olmalıdır.
- Sözleşmenin konusu; kanuna, ahlaka, adaba, kişilik haklarına aykırı olmamalıdır.
- Konusu imkansız olmamalıdır.
- Kanun işleme şekil şartı öngörmüşse, işlem kanuna uygun şekilde yapılmalıdır.

2. Nispiyet İlkesi: Bir sözleşme kural olarak yalnızca taraflar arasına sonuç doğurur.. Alacaklı, hakkı, sadece borçluya karşı ileri sürebilir. Üçüncü kişiler, borç ilişkisiyle kural olarak borç altına girmedikleri, bir hak kazanamadıkları için, bu hakkın onlara karşı ileri sürülmesi, istisnai haller dışında söz konusu olmaz. 3. kişi yararına yapılan sözleşmeler ve şerh işlemi istisnadır.

3. İvazlılık (Karşılıklılık) ilkesi: Sözleşmeler kural olarak karşılıklı doğar . Her iki tarafın da yükümlülüğü vardır. Bu ilkenin iki istisnası vardır;

- Bağış Sözleşmesi
- Kefalet Sözleşmesi

4. Kusur Sorumluluğu İlkesi: Kural olarak kişi zararlardan ancak kusuru oranında sorumludur. Kusursuz sorumluluk halleri istisnadır.

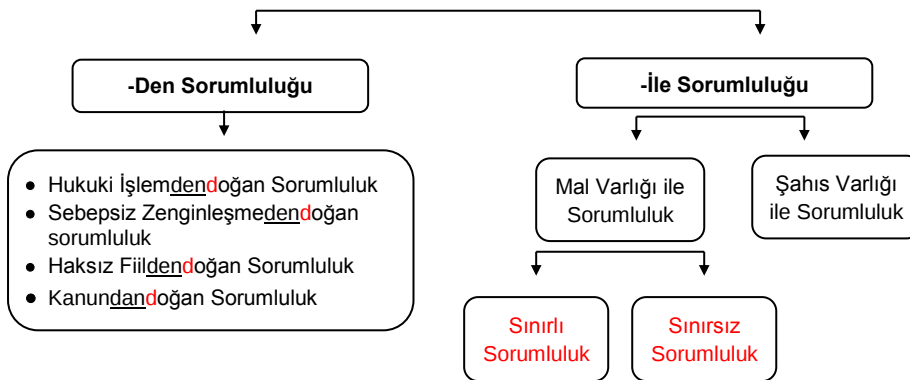
5. Üçüncü Kişi Aleyhine Borç Yaratılamaması İlkesi: Bu ilke gereği kişi kural olarak ancak kendi aleyhine borç yaratabilir. Çünkü kural olarak bir sözleşmenin tarafı olabilmek için kişinin bizzat kendisinin iradesini açıklaması gerekir. Bundan dolayı, istisna haller dışında hiç kimse sözleşme veya başka bir sebeple borç altına sokulamaz. Temsil işlemleri istisnadır.

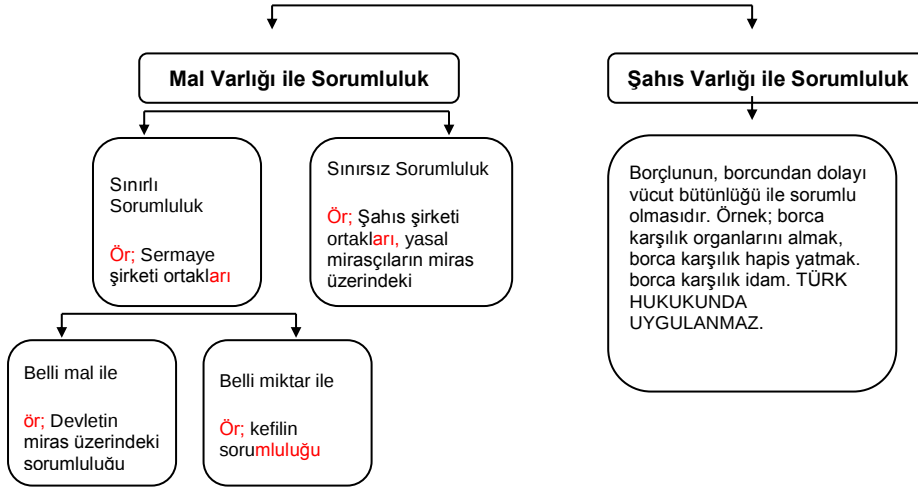
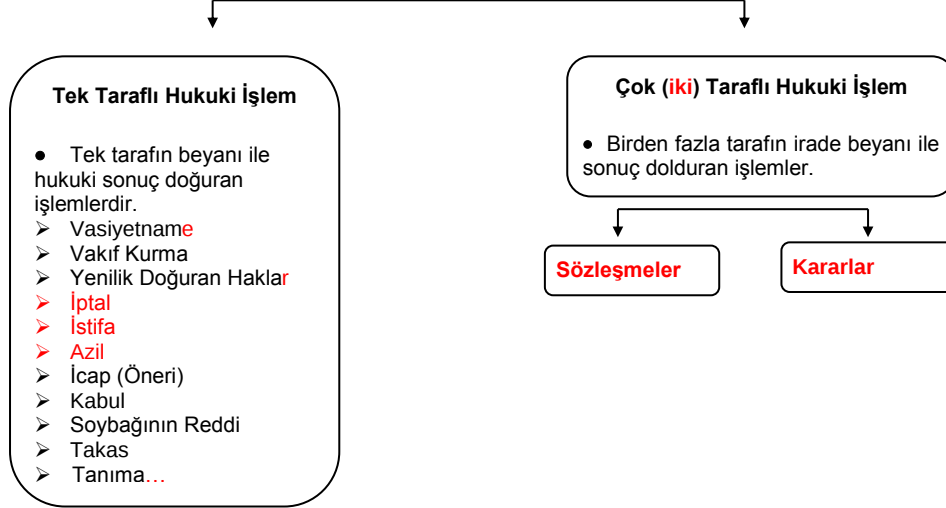
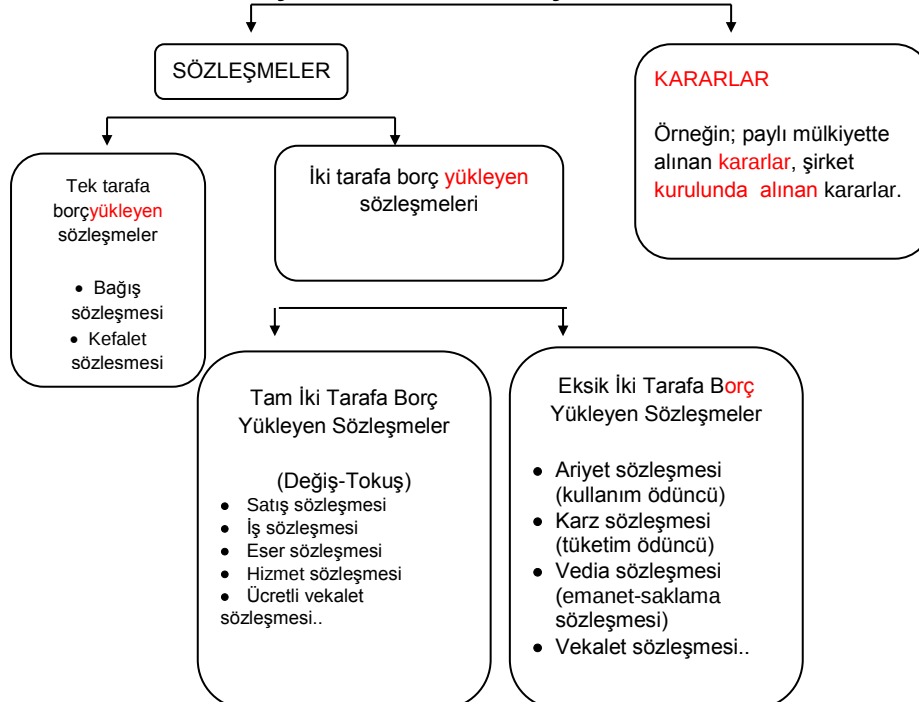
6. Dürüstlük İlkesi: Bu ilke gereği sözleşmenin kurucu unsurları dışındaki her yerde taraflar dürüst davranmalıdır. Medeni Kanuna göre "herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır." Bu ilke uyarınca borç ilişkisinin taraflarını oluşturan alacaklı ve borçlu, dürüstlük kuralına uygun davranmak zorundadır.

7. Borçların Borçlunun Yerleşim Yerinde Ödeneceği İlkesi: Borçlar kural olarak borçlunun yerleşim yerine ödenir. Burada söz konusu yerleşim yeri, borcun doğumu sırasındaki yerleşim yeridir. Bu borçlar cins borcudur. Para ve parça borçları istisnadır.

8. Ahde vefa ilkesi: Sözleşme tarafları kural olarak sözleşmede geçen ve başta kararlaştırılan tüm hususlara uygun davranmalıdır. Bu ilkenin istisnası emprevizyon teorisidir.

SORUMLULUK

-İLE SORUMLULUK**HUKUKİ İŞLEMDEN DOĞAN SORUMLULUK****HUKUKİ İŞLEM****ÇOK TARAFLI HUKUKİ İŞLEMLER**

TAAHHÜT İŞLEMLERİ

Malvarlığını doğrudan doğruya etkilemeyen, malvarlığında sarfa yol açmayan, malvarlığının aktifini değil, pasifini etkileyen işlemlerdir. Satım, bağış, trampa sözleşmeleri böyledir. Satım sözleşmesinin yapılması eşyanın mülkiyetini karşı tarafa henüz geçirmez. Bu durumda satıcı sadece eşyayı teslim etme borcu altına girmiş olur.

TASARRUF İŞLEMLERİ

Malvarlığını doğrudan etkileyen, malvarlığında eksilmeye yol açan, yani malvarlığının aktifini etkileyen işlemlerdir. Satıcının eşyayı satım sözleşmesi sonucu teslim etmesi durumu böyledir.

SÖZLEŞMELER

En az iki tarafın, aynı konu üzerinde anlaşarak, birbirine uygun irade beyanlarıyla yaptıkları hukuki işleme “sözleşme” denir.

Bir sözleşmenin kurulabilmesi için en az iki tarafın aynı konu üzerinde birbirlerine uygun irade beyanlarını açıklamaları gerekir. Bu 3 unsurdan herhangi biri yoksa işlem “YOK” hükmündedir.

İcap (Öneri)

Sözleşmelerin kurulma aşamasında zaman bakımından önce yapılan irade açıklamasına icap denir.

İcabin Özellikleri

- İcap sözleşmenin bütün esaslı unsurlarını içermelidir. (Bu esaslı unsurlar konu ve fiyattır.)
- İcap, icapçının bağlanma iradesini taşımalıdır. (İcap ciddi olmalıdır)
- İcap, karşı karafa ulaşması gereken bir irade açıklamasıdır.
- İcap, tek kişiye yönelik olabileceği gibi kamuya yönelik de olabilir.

Örneğin; mağaza vitrinlerindeki fiyatı olan kıyafetler.

İcabin Şekli

İcap, kural olarak özel bir şekle tâbi değildir. İcap, sözleşmenin kurulmasına ilişkin bir irade açıklamasıdır. Bu nedenle, öneren öneri iradesini irade beyanı veya irade faaliyeti yoluyla açıklayabilir. Bu açıklama açık olabileceği gibi, örtülü de olabilir. Açık öneri beyanı ya sözlü ya da yazılı şekilde olabilir.

NOT: Yeni borçlar kanununa göre (2012 değişikliği) tarifeler, fiyat listeleri vb. aksi açıkça anlaşılmadıkça icap olarak kabul edilir.

NOT: Yeni Borçlar kanuna göre ısmarlanmamış şeyin gönderilmesi icap değildir. Bu şeyi alan kişi kabul etmekle, saklamakla veya geri göndermekle yükümlü değildir. Ancak ısmarlanmamış şeyin yanlışlıkla gönderildiği açık bir şekilde anlaşılıyorsa alıcı (tüketici), onu geri göndermek yükümlülüğü olmaksızın göndericiye durumu bildirmek ve mal kendisinden alınincaya dek muhafaza etmek zorundadır.

İcaba Davet

Teklif, sözleşmenin tüm esaslı unsurlarını içermiyorsa ya da teklifi yapan kişinin bağlanma iradesi yoksa, yapılan irade açıklaması icaba davettir. Başka bir ifadeyle öneriye davet de beyan sahibi sözleşme iradesini, kesin bir şekilde açıklamamakta, sadece muhataba belirli bir sözleşmeyi yapmaya hazır olduğunu bildirmektedir. İcaba davet bağlanma iradesi taşımaz.

NOT: İcap yapıldıktan sonra derhal kabul gelmeyebilir. Yeni icaplar yapılmış olabilir. Sözleşme kural olarak kabul beyanının gelmesi ile kurulur.

İCABIN BAĞLAYICILIĞI

1. Süreli İcap

İcapçı, icabına süre koyabilir. Belirlediği süre bitene kadar, icaba ile bağlı kalır. Kabulcü, belirtilen süre içerisinde kabul beyanını iletmelidir. Kabulcü belirlenen bu süre içinde kabul beyanını açıklamazsa, öneren de artık önerisiyle bağlı olmayacaktır. Kabulcünün süre geçtikten sonra yaptığı açıklama (kabul açıklaması) artık sözleşmenin kurulmasını sağlamayacak ve yeni bir öneri olarak kabul edilecektir.

Süreli icap hem hazırlar arası icapta hem de hazır olmayanlar arası icapta söz konusu olabilir.

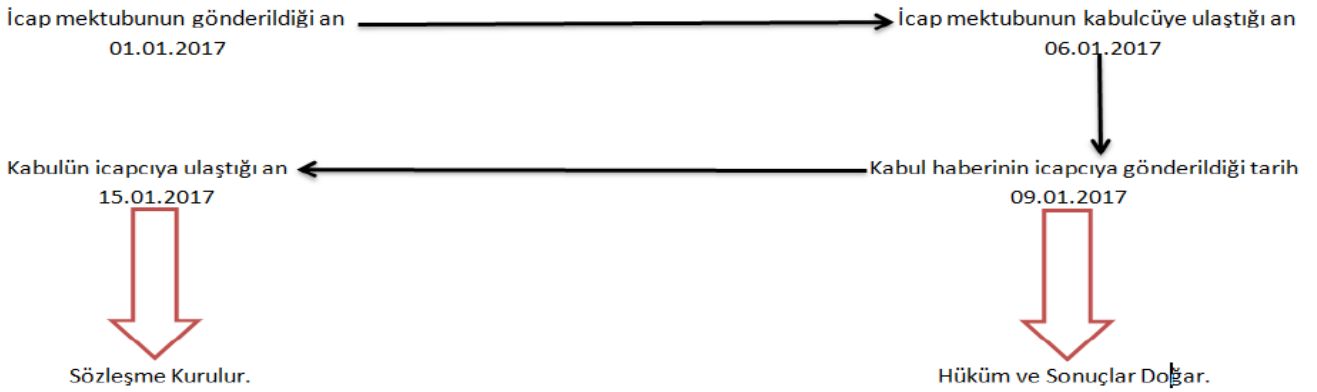

İcapçı belirlediği süreyi karşı tarafa duyurmak koşuluyla kısaltabilir. Belirlenen süre içerisinde kabul beyanı gelirse sözleşme kurulmuş olur.

2. Süresiz İcap

- a. **Hazırlar Arası İcap:** İcapın yüz yüze yapılması ya da telefon, mail(tarafların on-line olması şartıyla) gibi kolay iletişim araçları ile yapılması hazırlar arası yapıldığı anlamına gelir. Hazırlar arası yapılan icapta kabul beyanının derhal gelmesi gerekir. Derhal gelen kabul beyanı ile birlikte sözleşme kurulur. Kurulduğu anda da hüküm ve sonuçlarını doğurmaya başlar.
- b. **Hazır olmayanlar Arası İcap:** İcap; mektup, telgraf, faks veya ulak vasıtası ile yapılmışsa hazır olmayanlar arası yapılmıştır. Bu durumda kabul beyanının makul bir sürede gelmesi gereklidir. Bu makul sürenin hesaplanmasında; icapın kabulcüyeye varması için geçen süre, kabulcünün düşünme süresi, kabul haberinin varması için geçen süre birlikte dikkate alınır. Hazır olmayanlar arası icapta, sözleşme KABUL HABERİNİN KARŞI TARAFA ULAŞTIĞI an kurulur ve KABUL HABERİNİN GÖNDERİLDİĞİ an hüküm ve sonuçlarını doğurmaya başlar.

ÖRNEK:

NOT: Hazır olmayanlar arası icapta, sözleşme kurulmadan önce hüküm ve sonuçlar doğmaya başlar.

Kabul

Sözleşme kurmaya yönelik olarak icaba onay vermek amaçlı yapılan irade açıklamasıdır. Kabul açık veya örtülü (zımni) olabilir. Kabul, önerinin içerdiği esaslı noktaları değiştiriyor, genişletiyor ve daraltıyorsa, bu ya önerinin reddi ya da yeni bir öneri sayılır. Susmak Türk hukuk sisteminde kural olarak red anlamındadır. Ancak bazı istisnai hallerde veya zımni kabulü izin verildiği hallerde susmak kabul anlamına da gelebilir. Sözleşmenin kurulması aşamasında yalnızca susmak zımni kabul anlamına gelmez. Zımni kabulün oluşması için kabulcünün sözleşmeye uygun davranması gerekir.

İcap veya Kabulden Dönme

Taraflar, sözleşme kurulmadan önce icap veya kabulden dönebilir.

1. İcap → 3.1.2000 (ulaştı)
Dönme → 2.1.2000 (ulaştı) DÖNME GEÇERLİDİR.
2. İcap → 3.1.2000 (ulaştı)
dönme → 3.1.2000 (ulaştı) DÖNME GEÇERLİDİR.
3. icap → 3.1.200 (ulaştı)
dönme → 5.1.2000 (ulaştı) KARŞI TARAF ÖNCE HANGİSİNİ ÖĞRENİRSE O GEÇERLİDİR.

NOT: İcap için verilen dönme kuralları, kıyasen kabul içinde uygulanır.

SÖZLEŞMELERİN ŞEKLİ

Borçlar Kanunu "Sözleşmenin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir" hükmüyle şekil serbestisi benimsemiştir. Sözleşmenin geçerliliği ile amaçlanan sözleşmenin hüküm ve sonuçlarını geçerli olarak meydana getirmesidir. Türk Hukukunda şekil özgürlüğü kural, şekil zorunluluğu ise istisnadır.

AMAÇLARINA GÖRE ŞEKİL TÜRLERİ

1. Kanuni Şekil

Kanunda sözleşmeler için öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şeklidir. Kanunun belirttiği şekle uyulmaksızın kurulan sözleşmeler hükümsüzdür. Geçerlilik şartı olarak kanunun belirlediği şekle ise kanuni şekil denir.

2. İradi Şekil

Sözleşmenin yapılacağı şeklin kanun tarafından değil, sözleşmeyi yapacak olan kişiler tarafından belirlenmesidir. İradi şekil geçerlilik şekli olabileceği gibi, ispat amacı da güdebilir. Sözleşmenin hangi şekilde yapılacağı taraflarca kararlaştırılmışsa, belirtilen şekilde yapılmayan sözleşmeler tarafları bağlamaz. Özellikle belirtmek gerekir ki, iradi şeklin oluşabilmesi için, söz konusu işleme kanun şekil şartı belirtmemiş olmalıdır.

YAPILIŞ BİÇİMLERİNE GÖRE ŞEKİL TÜRLERİ

1. Sözlü Şekil

Tarafların iradelerini beyan etmeleriyle hukuki işlem kurulur ve geçerli olmaya başlar. Hemen belirtmek gerekir ki, sözlü şekil, Borçlar Kanununda çok sık rastlanan bir şekil türü değildir.

Sözlü Şekil Öngörülen İşlemler;

- Evlilik (Türk Medeni Kanunu gereği)
 - Sözlü vasiyet
- ### 2. Yazılı Şekil

✓ Adi Yazılı Şekil

Tarafların oluşturdukları ve imzaladıkları hukuki işlemlerdir. Bu işlemlere resmi makamlar katılmaz. Sözleşmeyi yapan tarafların irade açıklamaları ve bu iradeyi metne dökerek imzalamasıyla oluşan şekildir.

Borçlar Kanununa Göre Aksi Öngörülmedikçe Yazılı Şekil Yerine Geçecek Metinler;

- İmzalı mektup
- Teyit edilmiş fakslar vb.
- Asılları borç altına girenlerce imzalanmış telgraf vb.
- Güvenli elektronik imza ile (e-imza) hazırlanmış saklanabilen metinlerdir.

Adi Yazılı Hukuki İşlemin Unsurları

- a. **Metin:** Taraf iradelerinin yazılı şekilde ifade edilmesidir. Metnin geçerli olabilmesi için; nereye yazıldığının, ne ile yazıldığının, kim tarafından, hangi dilde yazıldığının bir önemi yoktur.
- b. **İmza:** İmza, kişinin kimliğini gösteren, onu belirleyen ve diğerlerinden ayıran bir işarettir. İmzanın şeklinin kanunda öngörülmüş bir şekli yoktur. Soyadı Kanununa göre, “söyleyişte, yazışta, imzada öz ad önde, soyadı sonda kullanılır” hükmü yer aldığından; imzanın ön ve soyadının yazılması suretiyle atılması öngörülmektedir. Ancak bu kural emredici değildir. İmza, borçlunun borç altına girme iradesini ve özellikle beyan iradesini kesin olarak açıklar. Bu açıklamaya yetecek nitelikteki paraf (imzanın kısa şekli) dahi imza için yeterlidir. İmzanın kural olarak el ile atılmış olması gerekir. Buradaki elden kasıt organ değildir. İmzanın borç altına giren kişinin vücudundan çıkmış olması kast edilir.

İmzanın El ile Atılmasının İstisnaları:

1. Okuma-yazma bilmeyenler noterce onaylanmış parmak izi, işaret veya mühür kullanabilirler.
 2. Çok sayıda kıymetli evrak çıkarılıyorsa ve bunları tek tek imzalamak mümkün değilse herhangi bir araç kullanabilir.
- İstisna:** Çıkarılan kıymetli evrak kambyo senedi ise (bono, poliçe, çek) ancak ıslak (el ile) imza atılması koşulu ile geçerli olur.
- Not:** Okuma-yazma bilmeyenler ancak temsilci vasıtası ile kambyo senedi düzenleyebilirler.
3. Yeni borçlar kanununa göre e-imza da ıslak imza yerine geçer.
- İstisna:** Güvenlik elektronik imza; teminat işlemlerinde ve resmi şekle tabii işlemlerde geçerli sonuç doğurmaz.
- ❖ Eski borçlar kanuna göre görme engellerinin imzasının geçerli olabilmesi için en az iki şahit huzurunda atılmış olması gerekirdi. Yeni borçlar kanunu şahit zorunluluğunu kaldırmıştır. Buna göre engelli kişi kendi isterse şahit çağırılır. Aksi halde imzası geçerlidir.

NOT: Boş kağıda atılan imza (beyaza imza) geçerli sonuç doğurur.

✓ **Nitelikli Yazılı Şekil**

Nitelikli yazılı şekil de netice itibariyle kanuni yazılı şekildir. Ancak, burada şekil, hukuki işlem veya sözleşmenin adi yazılı şekle oranla ya tamamı ya da imza ile birlikte bazı hususlarını içermektedir. Örneğin el yazılı vasiyetnamenin geçerli olabilmesi için sadece imzanın değil, bütün metnin vasiyeti düzenleyen el yazısıyla yazmış olması gerekir.

Borçlar Kanununda Yazılı Şekil Öngörülen Hukuki İşlemler;

- El yazılı vasiyetname,
- Alacağın devri (temlik) Sözleşmesi,
- Kefalet Sözleşmesi,
- Ömür Boyu Gelir Sözleşmesi,
- Taşınır Bağışlama Vaadi,
- Taşınmaz Simsarlığı Sözleşmesi,
- Önalım Hakkı Sözleşmesi,
- Önalım Hakkından Vazgeçme Sözleşmesi

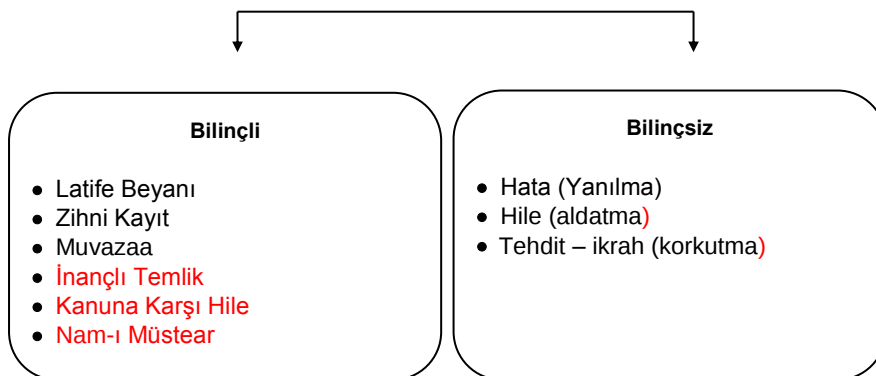
3. Resmi Şekil

Resmi bir makamın katılımı ile veya resmi makamın onaylanması ile yapılan hukuki işlemlerdir. Resmi makamlardan kasıt; noterler, tapu memurları ve sulh hukuk hakimleridir.

- Düzenleme Biçiminde Resmi Belge:** Sözleşme metni resmi makam tarafından hazırlanmış ve resmi makama onaylatılmışsa belge düzenleme biçimindedir.
- Onaylama Biçiminde Resmi Belge:** Sözleşme metni resmi makam tarafından değil taraflarca hazırlanmış ve resmi makama onaylatılmışsa belge onaylama biçimindedir.

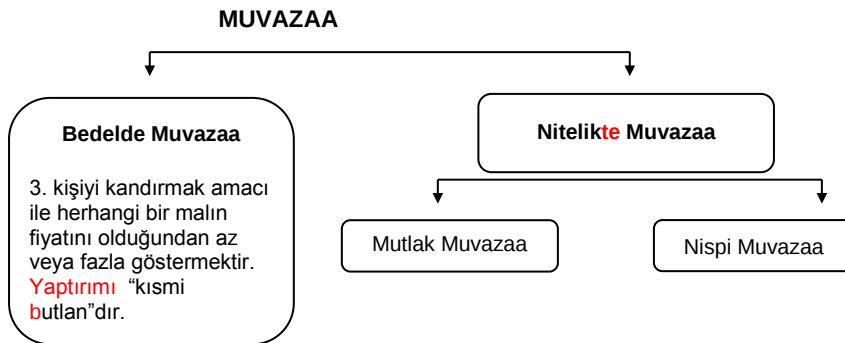
Borçlar Kanununda Resmi Şekle Tabii Hukuki İşlemler;

- Taşınmaz Satışı (tapuda yapılır)
- Taşınmaz Satış Vaadi (noterde yapılır)
- Mal Rejimi Sözleşmesi
- Vasiyetname
- Miras Sözleşmesi
- Ölünceye Kadar Bakma Sözleşmesi
- Alım Hakkı Sözleşmesi
- Geri Alım Hakkı Sözleşmesi
- Finansal Kiralama Sözleşmesi
- Motorlu Taşıt Satışı
- Sınırlı Aynı Hak Kurma

İRADE BOZUKLUĞU (FESADİ) HALLERİ**Bilinçli İrade Bozukluğu Halleri**

- Latife Beyanı:** Şaka yollu irade açıklamasıdır. Başka bir ifadeyle latife beyanında, bir kimse, gerçekte herhangi bir hukuki sonucun doğmasını istemediği halde, sırf şaka olsun diye yahut övünmek için bir irade beyanında bulunur. Kural olarak hukuki bir geçerliliği yoktur.

2. **Zihni Kayıt:** Kişinin gerçekte yapmak istemediği bir işlemi yapmasıdır. Kişi gerçek iradesini zihninde gizleyerek, istemediği sonucu açıklar. Kural olarak hukuken geçerli sonuç doğurur.
5. **Muvazaa (Danışıklı İşlem):** Tarafların gerçek iradelerini yansıtmayan, sırf üçüncü kişileri kandırmak amacıyla yapılan işlemler muvazaalıdır. İşlem vardır ancak, tarafların gerçek iradelerini yansıtmamaktadır.

a. Mutlak Muvazaa

Kişilerin gerçekte yapmak istemediği bir işlemi yapmış gibi göstermeleridir. Bu muvazaa türünde taraflar, gerçekte hiçbir sözleşme (işlem) yapmak istememekte, görünürdeki sözleşme ile sadece üçüncü kişileri aldatmaktadırlar. Örneğin; hatır senedi mutlak muvazaalı bir işlemdir. Hatır senedi taraflar arasında sonuç doğurmaz. Ancak senet 3. kişiye devredilirse ve 3. kişi iyi niyetli ise ona kaşı senedin geçersizliği sürelemez.

❖ Mutlak muvazaanın yaptırımı butlandır.

b. Nispi Muvazaa

Tarafların gerçekte yaptığı hukuki işlemi 3. kişiyi kandırmak amacıyla başka bir işlem gibi göstermesidir.

Nispi muvazaada gizli işlem ve gösterilen işlem olmak üzere iki tip işlem vardır. Gösterilen işlem muvazaalı olduğundan her durumda butlandır. Ancak gizli işlem şekil şartına uygun yapılırsa geçerlidir. Eşya taşınmazsa gizli işlem şekle aykırı yapıldığında geçersiz, eşya taşınır ise gizli işlem şekle uygun yapıldığından geçerlidir (MOTORLU TAŞITLAR İSTİSNADIR, GİZLİ İŞLEM BUNLARDA DA GEÇERSİZDİR).

	GİZLİ İŞLEM (BAĞIŞ)	GÖSTERİLEN İŞLEM (SATIŞ)
Taşınır	GEÇERLİ (şekil şartına uygundur)	GEÇERSİZDİR-BUTLANDIR (muvazaalı yapılmıştır)
Taşınmaz	GEÇERSİZ (şekil şartına aykırıdır)	

ÖRNEK:

A arkadaşı B'ye antika değeri olan saatini bağışlamak istemektedir. Ancak eşi E'nin bundan hoşlanmayacağını bildiği için saatini satmış gibi bir belge düzenleyerek bu belgeyi birlikte B'ye teslim eder ve ölür.

ÇÖZÜM: Burada gösterilen işlem olan "satış sözleşmesi" muvazaalı olduğundan butlandır. Ancak gizli işlem olan "bağış sözleşmesi" şekle uygun yapıldığından, geçerlidir. (taşınır eşya)

ÖRNEK:

A, B ve C; E ve D'nin çocuklarıdır. E mülkiyeti kendine ait olan evi kardeşi S'ye bağışlamak istemektedir. Çocuklarının bu duruma engel olmamalı için işlemi satış gibi göstermiştir.

ÇÖZÜM: Burada gösterilen işlem olan "satış sözleşmesi" muvazaalı olduğundan butlandır. Ancak gizli işlem olan "bağış sözleşmesi" şekle aykırı olduğundan, geçersizdir. (taşınmaz eşya)

Muvazaanın İspatı

Herkes muvazaa iddiasında bulunabilir. Muvazaa iddiasında bulunan kişi iddiasını ispatlamakla yükümlüdür. Muvazaa iddiasında bulunan kişi taraflardan biri ise iddiasını bir belge (yazılı delil) ile kanıtlamalıdır. Muvazaa iddiasında bulunan kişi 3. kişi ise iddiasını her türlü delille ispatlayabilir.

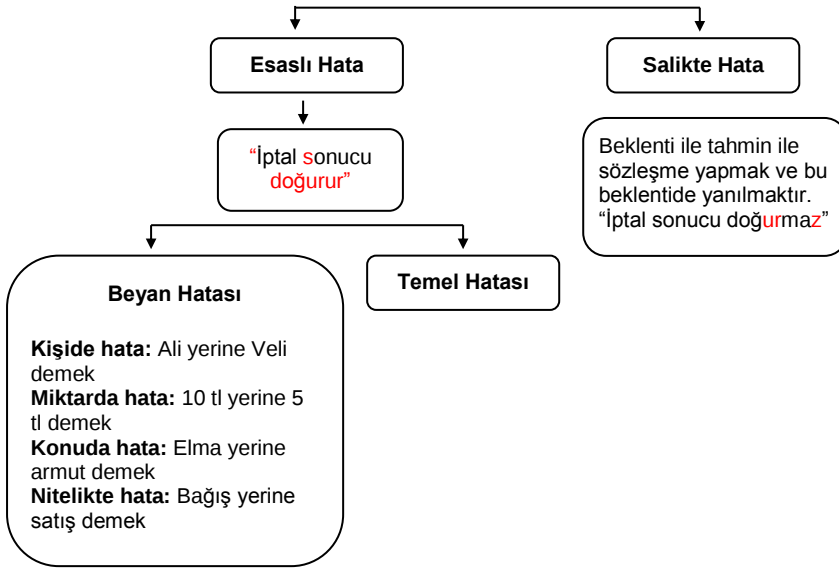
Bilinçsiz İrade Bozukluğu Halleri

1. HATA (YANILMA)

Sözleşme taraflarından birinin yanlış olarak, istemediği bir biçimde sözleşme yapmasıdır. Genel olarak yanlış, bir kimsenin olayları yanlış algılaması, bunları yanlış değerlendirmesi, beklenti ve tahminlerinin isabetsiz olmasıdır. Bu yönüyle yanlış bilmeme ve istememeyi gerekli kılar. Bilerek ve isteyerek yanlış gerçekleşmez.

Hatanın öğrenilmesinden itibaren 1 yıllık hak düşürücü süre içinde sözleşme iptal edilebilir. Yasal süre içinde sözleşme iptal edilmezse onay verilmiş olur. Kesin karinedir. Hata sebebi ile sözleşmenin iptal edilebilmesi için hatanın esaslı hata olması gerekir.

HATA TÜRLERİ

Temel Hatası

Saik hatası "sözleşmenin lüzumlu vasfında hata"ya yol açmışsa "temel hatası" adını alır. Örn; otel yapmak için satın alınan arazinin sit alanı çıkması..

NOT: Hataya düşen kişi hataya düşmekte aynı zamanda kusurluysa ve karşı tarafın da zararı varsa, hataya düşen bu zararları tazmin etmekle yükümlüdür.

Karşı taraf hatayı düşen tarafın gerçekte açıklamak isteği iradeyi de kabul ediyorsa sözleşme iptal edilemez.

2. HİLE (ALDATMA)

Sözleşme taraflarından birine karşı, karşı taraf veya 3. bir kişitaraftan o kişide yanlış bir fikrin doğumuna ya da devamına kasten yol açmadır. Aldatmada, aldatılanın iradesi ile irade beyanı birbirine uygundur. Aldatmanın sebep olduğu irade bozukluğu, irade beyanında değil, iradenin oluşumunda meydana gelmektedir.

- ✓ **Taraf Hilesi:** Sözleşmenin karşı tarafının aldatıcı eylemlerde bulunarak diğer kişiyi sözleşme yapmaya sevk etmesidir. Bu durumda, aldatılan taraf sözleşmeyle bağlı olmaz. Ancak bu bağlı olmama durumu süresiz değildir. Aldatılan taraf, aldatmayı öğrenmesinden itibaren bir yıl içinde sözleşmeyi hükümsüz kılmak için beyanda bulunmalıdır. Aksi halde sözleşme geçerli hale gelir.
- ✓ **3. Kişi Hilesi:** Aldatma eylemi genellikle sözleşmenin diğer tarafına ait bir eylemdir. Ancak bu aldatıcı eylemin taraf olmayan bir üçüncü kişiden gelmesi de mümkündür. Üçüncü kişinin aldatma teşkil eden eyleminin sözleşmenin iptali nedeni olması, lehine aldatma yaptığı kişinin "bunu bilmesi ya da bilecek durumda olması" koşuluna bağlanmıştır.
 - **Taraf Biliyorsa:** Bu durumda, aldatılan aldatma nedeniyle sözleşmenin iptalini isteyebilir.
 - **Taraf Bilmiyorsa:** Bu durumda sözleşme geçerli olarak kurulmuştur. Üçüncü kişinin aldatması sonucu zarara uğrayan taraf sözleşmeyle bağlı olacak, ancak uğradığı zararları üçüncü kişiden tazmin edecektir.

Hilenin öğrenilmesinde itibaren 1 yıllık hak düşürücü süre içinde sözleşme iptal edilir, süre içerisinde iptal edilemezse onay verilmiştir. Kesin karinedir. Hile haksız fiil sayıldığından her durumda haksız fiile dayalı tazminat istenebilir. Haksız fiile dayalı tazminat talebi hem iptal isteminde bulunulması durumunda, hem de sözleşmenin geçerli olmasını isteme halinde talep edilebilir.

3. TEHDİT (KORKUTMA-İKRAH)

Baskı altında, zorla sözleşme yaptırmaktır. Başka bir ifadeyle, korkutma, bir kişinin şahıs veya malvarlığına zarar veren ya da zarar verme tehlikesi bulunan hukuka aykırı bir eylemdir. Korkutmanın iptal sebebi olabilmesi için kişiliğine yönelik tehdidin diğer tarafa zarar verici olması gerekmez. Diğer taraf tehditten zarar görmediği halde, korkunun etkisiyle sözleşmeyi yapmış olabilir.

Tehdidin özellikleri;

- Tehdit ciddi olmalıdır
- Tehdidin derhal gerçekleşebilir nitelikte olması gereklidir.
- Tehdit cana veya mala yapılabilir
- Tehdit kişiye yönelik olabileceği gibi yakınlarına yönelikte olabilir.

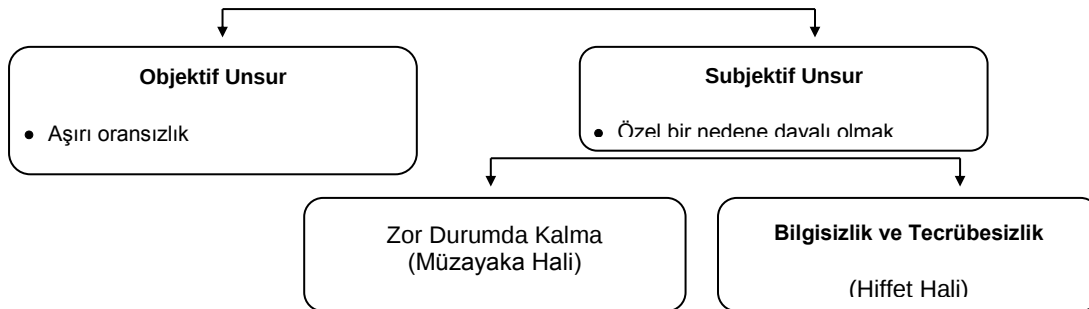
NOT: Tehdit ortadan kalktıktan itibaren 1 yıllık hak düşürücü süre içerisinde sözleşme iptal edilebilir. Süre içerisinde iptal edilmezse onay verilmiştir. Kesin karinedir.

Tehdit sebebiyle her zaman haksız fiile bağlı tazminat istenebilir.

GABİN (AŞIRI YARARLANMA)

Gabinde, taraflardan birinin içinde bulunduğu olumsuz koşullardan yararlanmak suretiyle sözleşme özgürlüğünün kötüye kullanılması söz konusudur. Bu nedenle aşırı yararlanma (gabin) bir irade bozukluğu hali değildir.

UNSURLARI

Gabin koşullarının bir arada bulunması halinde, sömürülen kişi, sözleşme ile bağlı iradesini açıklama hakkına sahiptir. Bu durumda, aşırı yararlanma halinde sözleşme geçersizdir. Aşırı yararlanmaya maruz kalan kimse iki seçimlik hakka sahip olur. Buna göre, aşırı yararlanma nedeniyle zarar gören kişi, durumun özelliğine göre ya sözleşme ile bağlı olmadığını diğer tarafa bildirerek edimin geri verilmesini ya da sözleşmeyle bağlı kalarak edimler arasındaki oransızlığın giderilmesini isteyebilecektir.

Zor durumda kalmanın ortadan kalkmasından itibaren, bilgisizlik ve tecrübesizlikte ise öğrenilmesinden itibaren 1 yıl, herhalde sözleşmenin kurulmasından itibaren 5 yıllık süre içerisinde sözleşme iptal edilebilir veya aradaki aşırı oransızlığın giderilmesi istenebilir.

TEMSİL

Kural olarak bir hukuki işlem bizzat kişinin kendi tarafından yapılmalıdır. Ancak bu kural emredici bir kural değildir. Bu noktada "temsil" kavramı karşımıza çıkmaktadır. Temsil, bir kişinin başkası hesabına işlem yapmasıdır.

NOT: Vekil ile temsilci birbirinden son derece farklı kavramlardır. Vekil, vekâlet sözleşmesi gereğince başkası adına ve hesabına hareket eden kişidir. Vekil, vekâlet veren kişinin temsilcisidir ancak bu temsil yetkesi taraflar arasındaki bir vekâlet sözleşmesi ile oluşur. Oysa temsilin varlığından söz edilebilmesi için, mutlaka taraflar arasında bir sözleşmenin kurulmasına gerek yoktur. Temsil, tek taraflı bir hukuki işlemdir. Temsilcinin kabul etmesine gerek yoktur. Ayırt etme gücüne sahip herkes temsilci olabilir.

Temsil ilişkisinin kurulması bir hukuki işlem olduğuna göre, tarafların, bu işlemin kurulabilmesi için gerekli hukuksal işlem ehliyetine sahip olmaları gerekir.

Temsil olunan için fiil ehliyeti: Temsil yetkisini verebilmek için temsil olunanın fiil ehliyetine sahip olması gerekir.

Temsilci için fiil ehliyeti: Kural olarak temsilcinin tam fiil ehliyetine sahip olması şart değildir. Ancak bu sadece doğrudan doğruya temsil ilişkisi için böyledir. Zira dolaylı temsil ilişkisinde, temsilci işlemi önce kendi adına yaptığı için fiil ehliyetine sahip olması gerekir. Bunun dışında doğrudan doğruya temsilde, temsilcinin ayırt etme gücüne sahip olması yeterlidir.

TÜRLERİ			
Yasal Temsil	Dolaylı Temsil	Genel Temsil	Yetkili Temsil
İradi Temsil	Doğrudan Temsil	Özel Temsil	Yetkisiz Temsil

Yasal Temsil:Kanunun belirlediği temsil ilişkisidir. (gerçek kişiler için; Veli, Vasi.. şirketler için; zorunlu organlar)

İradi Temsil:Kişinin kendi irade beyanıyla belirlediği temsil ilişkisidir.

Dolaylı Temsil:Temsilci, kendi adına temsil edilen hesabına işlem yapar. Bu nedenle dolaylı temsilde iki hukuksal işlem söz konusu olur. Öncelikle, temsilci üçüncü kişiyle kendi adına fakat temsil olunanın hesabına bir işlem yapar. Daha sonra da, bu işlemin sonuçlarının temsil olunana devir işlemi yapılır. Eğer bu devir işlemi yapılmayacak olursa, sözleşme temsilci adına yapılmış olduğundan sonradan meydana gelecek olası zararlardan bizzat temsilcinin kendisinin sorumlu tutulması kaçınılmaz olacaktır.

Doğrudan Temsil:Temsilci, temsil olunan adına ve hesabına işlem yapar. Bu temsil türünde ikinci bir işleme gerek kalmaksızın yapılan hukuki işlem, hüküm ve sonuçların doğrudan doğruya temsil olunan kişinin hukuki alanında doğurur. Yapılan hukuki işlemde doğan hak ve borçların sahibi, temsil olunandır.

NOT: Doğrudan temsilin oluşabilmesi için kural olarak temsilcinin bu durumu beyan etmesi gerekir. Ancak durumun gereğinden kişinin temsilci olduğu açıkça (beyana gerek olmaksızın) belli ise doğrudan temsil oluşur.

Genel Temsil – Özel Temsil

Bazı hukuki işlemler, ortaya çıkaracağı sonuç bakımından, diğer işlemlere göre biraz daha fazla önem arz etmektedir. Bu sebeple bu işlemler için kanun koyucu, özel temsil yetkisi verilmesini emretmiştir. Özel temsil yetkisi gerektiren haller kanunda sınırlı sayıda verilmiştir. Bu haller şunlardır;

- Dava açmak,
- Sulh olmak,
- Kambyo taahhüdünde bulunmak,
- Hakeme gitmek (tahkime gitmek)
- Bağış yapmak,
- Ödünç para almak,
- Anaparayı çekmek,
- Taşınmaz alım-satımı ve sınırlı aynı haklasınırlandırılması,
- İflas talep etmek,
- İflasın ertelenmesini talep etmek,
- Konkordato talep etmek
- Kefil olmak,
- Kredi çekmek.

Yukarıda yazan işlemler dışındaki herhangi bir işlem genel temsil ile yapılır.

NOT: Sayılan bu işlemler dışında verilen herhangi bir temsil yetkisi genel temsil yetkisidir. Genel temsil yetkisi şu hallerde sınırlandırılabilir;

- Yer yönünden sınırlama; örn; sadece Çorum'daki işleri yapmak
- Zaman-süre yönünden sınırlama; örn; sadece 5 ay temsilcilik yapmak
- Kişi yönünden sınırlama; örn; sadece İsmail ile olan işlemleri yapmak
- Konu yönünden sınırlama; örn; sadece araba satışı yapmak
- Miktar yönünden sınırlama; örn; sadece 3.000 tl ye kadar iş yapmak

ÖRNEK:

I.	Dava açmak → özel temsil yetkisi
II.	Ev satmak → özel temsil yetkisi
III.	Bisiklet üzerinde intifa hakkı vermek → genel temsil yetkisi (taşınır üzerinde sınırlı aynı hak kurmak)
IV.	Arsa üzerinde geçit hakkı vermek → özel temsil yetkisi (taşınmaz üzerinde sınırlı aynı hak kurmak)
V.	Tanırma → temsilen yapılamaz.

Temsilen Yapılamayacak İşlemler

- Tanırma
- Evlenme
- Soy bağının reddi
- Evlat edinme
- Manevi tazminat istemi (miras halinde karşı tarafın kabulü ile mirasçılara geçebilir)
- Vasiyetname
- Miras sözleşmesi
- Nişanlanma

a. Yetkili Temsil: Temsil yetkisinin verilmesi kural olarak herhangi bir geçerlilik şekline tâbi değildir. Temsil olunan, temsilciye, temsil yetkisini ilan yöntemiyle veya yetki belgesi vererek sağlayabilir. Temsil yetkisi sona ermişse bu durum temsilciye ve üçüncü kişilere bildirilmelidir. Aksi halde temsilolunan işlemlerde taraf olur. Temsil yetkisi hangi yöntemle verilmişse aynı yöntemle geri alınmalıdır.

NOT: Temsil olunan yetki belgesi vermişse temsil yetkisi sona erince yetki belgesini geri istemelidir. Temsilci yetki belgesini vermemekte ısrar ederse temsil olunan dava açmalıdır. Aksi halde temsil olunan temsilcinin yaptığı işlemlerde yine de taraf değildir. Ancak 3. kişinin uğradığı Zararları karşılamakla yükümlüdür.

Temsil yetkisi sona eren temsilci, temsil olunan adına hiçbir hukuki işlem yapamaz. Bu halde yapılan işlemler temsil olunanı bağlamaz. Bu kuralın iki istisnası vardır;

➤ Temsil yetkisi sona ermiş, ancak sona ermeyi temsilci ve üçüncü kişi bilmiyorsa, yapılan işlem temsil olunanı ve haleflerini bağlar.

➤ Yetkinin sona erdiğini temsilci biliyor ancak üçüncü kişi bilmiyorsa, yapılan işlem temsil olunanı ve haleflerini bağlar. Bu iki durum karşısında temsilci ve üçüncü kişi temsil ilişkisinin sona erdiğini biliyorlarsa, iyiniyetli sayılmayacaklarından, yapılan işlem temsil olunanı bağlamaz. Aynı şekilde, üçüncü kişi temsil ilişkisinin sona erdiğini biliyor olması, ancak temsilcinin bilmemesi durumunda da sonuç değişmez, yani temsil olunan bu durumda da işleme bağlı olmaz.

b.Yetkisiz Temsil:3 şekilde oluşur;

- Temsil olunan herhangi bir yetki vermemişse,
- Temsil yetkisi sona ermiş temsilci buna rağmen işlemlere devam ediyorsa,
- Temsilci kendine verilen yetkinin sınırlarını aşmışsa yetkisiz temsil vardır.

Yetkisiz temsilcinin yaptığı işlem askıda hükümsüz olarak doğar. Temsil edilen sözleşme onay verirse işlem geçerlidir, onay vermezse temsil edilen sözleşme tarafı olmadığı gibi yetkisiz temsilcide taraf olmaz (temsil edilenin sessiz kalması, işlemi reddettiği anlamına gelir). Ancak yetkisiz temsilci; 3. kişinin uğradığı Zararlara karşılamakla yükümlüdür.

NOT: Yetkisiz temsil yalnızca doğrudan doğruya temsilde ortaya çıkar.

SÖZLEŞMELERİN YAPTIRIMLARI

1. Askıda Geçerlilik (İptal Edilebilirlik)

İşlem yapıldığı anda geçerli olup, hüküm ve sonuçlarını doğurur. Sonradan ortaya çıkan bir sebeple, geçmişe etkili olarak, iptal edilir. Örnek; hata, hile, tehdit, gabin gibi hallerde işlem vardır, geçerli doğmuştur, ancak sonradan iptal edilebilir.

2. Askıda Geçersizlik (Tek Taraflı Bağlamazlık-Askıda Hükümsüzlük)

3. Butlan (Kesin Geçersiz-Kesin Hükümsüz-Batıl)

4. Yokluk

SEBEPSİZ ZENGİNLEŞMEDEN DOĞAN SORUMLULUK

Sebepsiz zenginleşme, bir kimsenin malvarlığının haklı neden olmaksızın artması halinde oluşur. Hiç kimse hukuken geçerli bir sebep olmaksızın başkasının aleyhine onun malvarlığından veya emeğinden zenginleşmemelidir. Zira zenginleşmenin normal yolu, haklı bir hukuki sebebe dayanmasıdır.

UNSURLARI:

- Bir tarafın fakirleşmesi gerekir. (Malvarlığında meydana gelen azalma, malvarlığının aktifinde azalma ya da pasifinde artma şeklinde de gerçekleşebilir)
- Diğer tarafın zenginleşmesi gerekir. (Malvarlığında meydana gelen azalma, malvarlığının aktifinde artma ya da pasifinde azalma şeklinde gerçekleşebileceği gibi yeni Borçlar Kanunu gereği, karşı tarafın emeğinden faydalanma şeklinde de olabilir.)
- İlliyyet bağı olmalıdır. (Zenginleşme-fakirleşme arasında neden-sonuç ilişkisi olmalıdır. Başka bir ifadeyle bir taraf zenginleştiği için diğer taraf fakirleşmelidir.)
- Zenginleşme haklı bir nedene dayanmamalıdır.
- ❖ Zenginleşmenin haklı bir nedene dayanmaması şu şekillerde oluşabilir;
 - Zenginleşmenin herhangi bir nedeni olmaması (Yanlışlıkla A'nın hesabına para göndermek)
 - Zenginleşmenin geçersiz bir sebebe dayanması (Tam ehliyetsizin işlemi geçersizdir, verilenlerin iadesi bu şekilde olur)
 - Zenginleşmenin henüz gerçekleşmemiş bir sebebe dayanması (İlerde gerçekleşmesi muhtemel bir olay için verilen sözün, olay gerçekleşmeden tutulması)
 - Zenginleşme sona ermiş bir sebebe dayanıyorsa (Hata., hile, tehdit, gabin gibi durumlarda ortaya çıkar)

NOT: "KUSUR" sebepsiz zenginleşmesini unsurlarından değildir.

Sebepsiz Zenginleşme Davası Açılamayacak Haller:

1. Eksik Borçlarda(zamanaşımına uğramış borçlar, kumar ve bahis borçları, evlenme tellallığından doğan borçlar, ahlaki ödevden doğan borçlar) sebepsiz zenginleşme davası açılmaz.
2. Taraflar arasında herhangi bir sözleşme varsa sebepsiz zenginleşme davası açılmaz.
3. İstihkak davası, taşınır davası, zilyetlik davası, tapu sicilinin düzeltilme davası vb. herhangi bir dava ile malın iadesi sağlanıyorsa sebepsiz zenginleşme davası açılmaz.
4. Hukuka ahlaka aykırı bir sözleşme yapılmışsa verilenlerin iadesi sebepsiz zenginleşme ile sağlanmaz. Bu durumda verilenler devlete mâl edilebilir.

Sebepsiz Zenginleşme Davası

Sebepsiz zenginleşme davası haklı bir neden olmaksızın zenginleşmenin sebep olduğu bir alacak hakkına dayanan, kişisel (şahsi) nitelikli bir davadır. Sebepsiz zenginleşme davası "şahsi" niteliğinin sonucu olarak, ancak borçluya, yani sebepsiz zenginleşme nedeniyle geri verme borcu altına giren kişiye ve mirasçılara karşı açılabilir. Dolayısıyla bu dava, malı sebepsiz zenginleşen kişiden edinen üçüncü kişilere karşı açılmaz.

Sebepsiz zenginleşmenin yaptırımı, zenginleşmeye konu olan şeyin iadesidir. Bu iadenin kapsamı davalının (sebepsiz zenginleşenin) iyiniyetli ve kötü niyetli oluşuna göre değişir:

Dava Süresi: dava sebepsiz zenginleşmenin ve sebepsiz zenginleşenin öğrenilmesinden itibaren 2 yıl, herhalde sebepsiz zenginleşenin gerçekleşmesinden itibaren 10 yıllık zamanaşımı süresi tabiidir.

HAKSIZ FİİLDEN DOĞAN SORUMLULUK

Bir fiil, hukuka uygun olabileceği gibi aykırı da olabilir. Haksız fiiller nitelik itibarıyla hukuka aykırı fiillerin sebep olduğu zararların giderilmesini konu alan fiillerdir.

Unsurları:

Hukuka aykırı Davranış

Kusur

Zarar

İlliyyet bağı

1. Hukuka Aykırı Davranış

Hukuka aykırı davranış 2 şekilde oluşabilir;

- ✓ Yapılmaması gereken bir davranışın yapılması icrai harekettir. (adam öldürme, hırsızlık, gasp, işkence vs)

- ✓ Yapılması gereken bir davranışın yapılmaması ise ihmali harekettir. (Doktorun hastaya müdahale etmemesi; polisin olaya müdahale etmemesi vs.)

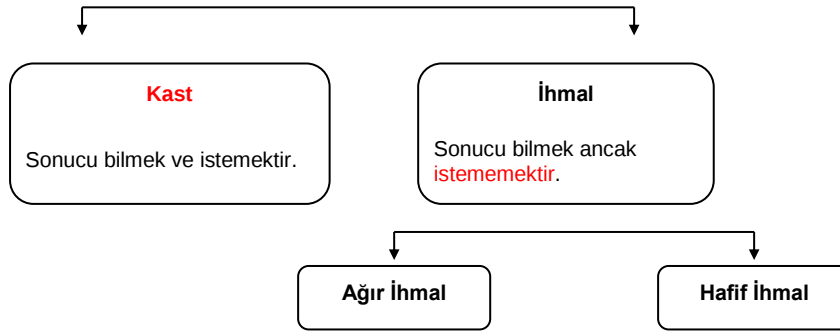
Sonucunda bir zarar ortaya çıkmasına rağmen bazı fiiller belirli şartlarda hukuka aykırı fiiller olarak kabul edilmemiştir. Bu hallere "hukuka uygunluk halleri" denir.

Hukuka Uygunluk Halleri

- Meşr-u Müdafaa (haklı savunma)
- Zaruret Hali (ıztırar Hali)
- Kuvvet Kullanma
- Mağdurun Rızası
- Üstün Nitelikte Özel Yarar
- Üstün Nitelikte Kamusal Yarar
- Amirin Emrini Uygulamak

2. Kusur

Kusur, bir sonucu bilerek hareket etmektir. Her ne şekilde olursa olsun kusur bir iradenin varlığına dayalıdır. O halde, kusurlu davranabilmek için ayırt etme gücüne sahip olmak şarttır. Kusurlu sorumluluğun esası "kusurlu zarar veren bundan sorumludur" ilkesine dayanır. Kusurun haksız fiil açısından önemi ise, ortaya çıkan zararın giderilmesi anlamını taşıyan tazminatın belirlenmesidir. Burada zarar kusurun derecesine ve ağırlığına göre belirlenecektir. Kusur 2 şekilde gerçekleşebilir;

- ❖ Kişi kural olarak zararlardan ancak kusuru oranında sorumlu olur. Kusursuz sorumluluk halleri bu kuralın istisnasıdır.

KUSURSUZ SORUMLULUK HALLERİ

HAKKANİYET SORUMLULUĞU	DİKKAT VE ÖZEN SORUMLULUĞU	TEHLİKE SORUMLULUĞU
• Tam ehliyetsizin sorumluluğu • 3. kişinin tehdidi	• Adam çalıştırmanın sorumluluğu • Ev başkanının sorumluluğu • Hayvan bulunduranın sorumluluğu • Yapı malikinin sorumluluğu • Taşınmaz malikinin sorumluluğu	• Motorlu araç işletenin sorumluluğu • Önemli ölçüde tehlike arz eden işletmenin sorumluluğu

A. HAKKANİYET SORUMLULUĞU

1. Tam Ehliyetsizin Sorumluluğu

Sürekli olarak ayırt etme gücünden yoksun kişinin hareketlerinde iradeleri mevcut olmadığındankural olarak haksız fiil sorumluluğu yoktur. Ancak durumda hakkaniyet gerektiren bir olay varsa (tam ehliyetsizin çok zengin, zarar görenin çok fakir olması) tam ehliyetsiz haksız fiilinden sorumlu olur. Sonuçta ayırt etme gücündün mahrum oldukları için kusurlu olmalarından söz edilemeyecek kişiler başkalarına zarar verdiklerinde, tarafların ekonomik durumları göz önüne alındığında, hakkaniyet gerektiriyorsa sorumlu tutulmaları öngörülmüş olmaktadır.

- Geçici olarak ayırt etme gücünden yoksun kişilerde iki hal söz konusudur. Kişi bu duruma iradesi ile sebep olmuşsa kusuru ile sorumludur. Ancak bu durum irade dışında olmuşsa ve irade dışında gerçekleştiği ispat edilebiliyorsa hiçbir sorumluluk yoktur.

2. Üçüncü Kişinin Tehdidi

Tehdidin, bilinçsiz gerçekleşen bir irade bozukluğu hali olduğunu ve tehlide maruz kalarak sözleşme yapmak zorunda kalan kişinin bu durumun ortadan kalmasından itibaren 1 yıllık hak düşürücü süre içerisinde sözleşmeyi iptal edebileceğini daha önceki konularımızda anlatmıştık. Fakat önceki konuda değinilen tehdit, taraf tehdidinden ibaretti. Burada ise üçüncü kişinin tehdidinden söz edilecektir. Bir sözleşme, 3. kişinin tehdidi sonucunda da yapılmış olsa, tehdit ortadan kalktıktan sonra sözleşme iptal edilebilir. Ancak sözleşmeyi iptal eden kişi (üçüncü kişinin tehdidine maruz kalan kişi) hakkaniyet gereği karşı tarafın uğradığı zararları tazmin etmekle yükümlüdür.

B. DİKKAT ve ÖZEN SORUMLULUĞU

Su sorumluluk türünde sorumluluğun oluşabilmesi için kişinin objektif özen yükümlülüğünü ihlal etmiş olması gerekir.

Kurtuluş Kanıtı: Kişi kendisinden beklenen tüm dikkat ve özeni göstermiş olmasına rağmen sonucu değiştirmeyeceğini ispat ederse kurtuluş kanıtından yararlanmış olur ve sorumluluğu ortadan kalkar. Kurtuluş kanıtı; adam çalıştırmanın, ev başkanının ve hayvan bulunduranın sorumluluğunda getirilebilir. Yapı malikinin sorumluluğu ve taşınmaz malikinin sorumluluğunda kurtuluş kanıtı yoktur.

1. Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu (TBK m. 66)

Adam çalıştırmanın faaliyetinin görülmesine ve yürütülmesine katkıda bulunan çalışanların davranışından doğan zarardan, çalıştırmanın sorumlu tutulması halidir. Başka bir ifadeyle, işverenin, çalışanın 3. kişilere verdiği zararlardan kusursuz sorumlu olmasını ifade eder. Adam çalıştıranların, çalışanlarının davranışları ve fiilleri için, hakkaniyet gereği, özen yükümlülükleri vardır. Unsurları;

- Adam çalıştıran ile çalışan arasında istihdam (bağımlı çalışma ilişkisi) ilişkisi olmalıdır (bu bağımlı çalışma ilişkisi, geçici veya sürekli ya da ücretli veya ücretsiz de olabilir),
- Çalışan bu zararı kendisine verilen işin görülmesi esnasında gerçekleştirilmelidir, (zarar, çalışanın bir davranışı sonunda meydana gelmiş olmalıdır)
- Çalışan 3. kişiye zarar vermiş olmalıdır, (zarar gören üçüncü kişi ile adam çalıştıran arasında hiçbir hukuki, özellikle de sözleşmeye dayalı bir ilişki olmamalıdır)
- Adam çalıştıran kurtuluş kanıtı getirmemiş olmalıdır.

NOT: Adam çalıştıran kural olarak kurtuluş kanıtı getirebilir. Ancak; adam çalıştırmanın işletmesi varsa ve zarar işletmeden kaynaklı bir zararsa kurtuluş kanıtından yararlanabilmek için öncelikle işletmenin önemli ölçüde tehlike arz eden işletme olmadığına tespit edilmesi gerekir. Aksi halde adam çalıştıran kurtuluş kanıtından yararlanamaz.

Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu	İfa Yardımcısının Sorumluluğu
• BK m.66'da düzenlenmiştir. • Kusursuz sorumluluk halidir. • İstihdam şarttır. • Zarar görenle işveren arasında sözleşmeli ilişki olmamalıdır. • Kural olarak kurtuluş kanıtı getirilebilir. • Haksız fiile dayalı zamanaşımı işletilir.(2-10 yıl)	• BK m. 116'da düzenlenmiştir. • Sözleşmesel sorumluluk halidir. • İstihdam şart değildir. • Zarar gören ile işveren arasında sözleşmesel ilişki şarttır. • Kurtuluş kanıtı getirilemez. • Sözleşmesel zamanaşımı işletir

2. Ev Başkanının Sorumluluğu

Ev halkından olan, bakıma muhtaç bir kişi ile ilgilenen kişiye ev başkanı denir. Bakıma muhtaç kişinin 3. kişilere verdiği zarardan ev başkanı sorumludur. Bir kimsenin ev başkanı olabilmesi için, onun birlikte yaşadığı kimseler üzerinde belirli bir yetki, bir otorite sahibi olması gerekir. Birden çok kişi, aynı yerde birbiriyle eşit durumda, bağımsız olarak yaşamaktaysa, bunlar arasında ev başkanlığı ilişkisi söz konusu olmaz. Ev başkanı ile bakıma muhtaç kişi aynı evde yaşamak zorunda değildir. Medeni kanunda düzenlenmiştir. Ev başkanı kurtuluş kanıtı getirebilir. Ev başkanı 3 şekilde belirlenebilir;

- Kanun tarafında belirlenebilir. (Veli, Vasi)
- Sözleşme ile belirlenebilir. (Bakıcı, kreş, huzurevi vs)
- Örf ve adetle belirlenebilir. (Çocuğa babaannenin vb bakması)

3. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu

Hayvanın 3. kişilere verdiği zarardan, bulunduran, kusursuz olarak sorumludur.

BK. md. 67'ye göre:

- Bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi, hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür.
- Hayvan bulunduran, bu zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse sorumlu olmaz.
- Hayvan, bir başkası veya bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüşse, hayvanı bulunduran, bu kişilere rücu hakkı vardır.

Kanun hükmü incelendiğinde, hayvan bulunduranın sorumluluğu niteliği itibariyle kurtuluş kanıtı getirilebilen bir kusursuz sorumluluktur. Sorumluluğun doğması için, hayvan bulunduranın kusurlu olması şart değildir.

Sorumluluğun Şartları

1. Zarara bir hayvan sebebiyet vermiş olmalıdır:
2. Zararı meydana getiren hareketi yapan hayvanın, sorumlu tutulmak istenen kişinin egemenliği altında bir hayvan olmalıdır:
3. Zarar, bir hayvan hareketinden doğmuş olmalıdır:
4. Hayvan bulunduran kurtuluş kanıtı getirmemiş olmalıdır:

Hayvanın Bir taşınmaza Zarar Vermesi

Bir kişinin hayvanı, bir başkasının taşınmazı üzerinde bir zarar verdiği takdirde, taşınmaz malın ziyedi, hayvanı yakalayıp, zararı giderilinceye kadar teminat olmak üzere hayvanı alıkoyabilir. Hatta durum ve koşullar haklı gösteriyorsa, taşınmaz ziyedi hayvanı diğer yollarla etkisiz hale getirebilir, örneğin hayvanı öldürebilir. Ancak ziyet, hayvanı alıkoyma veya öldürme halinde durumdan hemen hayvan sahibine bilgi vermek, sahibini bilmiyorsa onun bulunması için gerekli girişimleri yapmak zorundadır.

NOT: Hayvan bulunduran hayvanı kıskırtmışsa hem kusurlu hem de kusursuz sorumludur (munzam zarar). Zarar gören hayvanı kendisi kıskırtmışsa hayvan bulunduranın ödeyeceği tazminattan indirim sebebi olur. Hayvanı 3. kişi kıskırtmışsa 3. kişi ile birlikte hayvan bulunduran müteselsil sorumlu olur.

NOT: Hayvan bulunduran zararı tazmin etmekten kaçınıyorsa zarar gören kişi hayvanları alıkoyabilir.

4. Yapı Malikinin Sorumluluğu

Bir bina veya yapı eserinin sahibi binanın veya yapı eserinin yapımındaki bozukluklardan veya bakımından eksikliklerden kaynaklanan zararlardan kusursuz sorumludur. Yapı maliki, ayırt etme gücüne sahip olmasa ve hatta eserin yapımında ve bakımında gösterdiği özensizlik kusur derecesine ulaşmasa bile, yapım bozukluklarından, bakım eksikliklerinden meydana gelen zararı gidermekle yükümlüdür. Yapı malikinin sorumluluğunda kurtuluş kanıtından yararlanılamaz.

Uysurları;

- Ortada bir bina ya da yapı eseri olmak zorundadır:
- Zarar yapımdaki bozukluklardan veya bakımdaki eksikliklerden kaynaklanmalıdır:
- Zararlardan kural olarak yapı maliki sorumludur:

NOT: Yeni borçlar kanununa göre intifa ve sükna hakkı sahipleri de yalnızca bakımdaki eksikliklerden kaynaklanan zararlardan malikle birlikte müteselsil sorumlu olur.

5. Taşınmaz Malikinin Sorumluluğu

Bir taşınmazın sahibi mülkiyet hakkının yasal sınırlarını aştığı için bir başkasına zarar vermişse, bu zarardan sorumludur. Bu sorumluluğun düzenlenmesinin amacı, taşınmaz mülkiyet hakkının taşkın kullanılmasından doğan zararlara karşı komşuları korumaktır.

Zararın fiilen gerçekleşmesi gerekmez. Zarar göreme tehlikesinin oluşması da yeterlidir. Taşınmaz malikinin sorumluluğu, niteliği itibariyle kurtuluş kanıtı getirilemeyen bir kusursuz sorumluluk, bir özen sorumluluğudur. Bu nedenle, malik ister kusurlu, ister kusursuz olsun, meydana gelen zarardan sorumludur.

Uysurları;

- Ortada bir taşınmaz olmalıdır.
- Zarar mülkiyet hakkının kanuna aykırı kullanımından kaynaklanmalıdır.
- Sadece taşınmaz maliki sorumludur.

C. TEHLİKE SORUMLULUĞU

1. Motorlu Araç İşletenin Sorumluluğu

Karayolları Trafik Kanununda düzenlenmiştir. Tehlike sorumluluğunun özel türüdür. KTK' daki bu düzenlemeye göre motorlu araç işleten, aracın işletilmesi esnasında, bir kimsenin ölümüne veya yaralanmasına veya bir şeyin zarara uğramasına sebep olursa, meydana gelen zararlardan kusursuz sorumludur. Araç işleten kurtuluş kanıtından yararlanamaz.

Uysurları;

- Zarar, motorlu bir aracın verdiği zarar olmalıdır.
- Zarar, aracın işletilmesi esnasında meydana gelmelidir.
- Zarar, trafik kazası sonucu meydana gelmiş olmalıdır.
- Kaza ile zarar arasında illiyet bağı olmalıdır.

Araç işleten kavramı ikiye ayrılır;

a. Gerçek İşletenler;

- Aracın sahibi,
- Aracı uzun süreli kiralayan,
- Aracı rehin alan,
- Aracı uzun süreli ariyet olan (ödünç alan)
- Aracı muhafaza kaydı ile mülkiyetini alan
- İntifa hakkı sahibi
- İflas halinde araç üzerinde hakkı olan iflas masası

b. Farazi İşletenler

- Aracı çalan veya gasp eden,
- Motorlu araç ile ilgili mesleki faaliyette bulunanlar,
- Yarış düzenleyicileri,
- Çekici aracın işleteni
- Devlet veya diğer kamu kurumları

NOT: Araca hatır için bedavadan alınan kişi bir zarar görmüşse veya motorlu araç, yaralanan veya ölen kişiye hatır için karşılıksız verilmiş bulunuyorsa, bu zarardan sorumluluk KTK hükümlerinden çıkar, Borçlar Kanunu genel hükümlere göre sorumluluk doğar.

NOT: Hatır için bedava taşımacılık halinde ve aracın hatır için kullanılması halinde, taşıma sözleşmesi yapılması (sorumluluk anlaşması) mümkündür.

2. Önemli Ölçüde Tehlike Arz Eden İşletmenin Sorumluluğu

2012 yeni borçlar kanunu ile getirilmiş bir sorumluluk türüdür. Tehlike sorumluluğunun genel hükümlerinde düzenlenmiştir.

Bu sorumluluğa göre önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletmede meydana gelen zararlarda işletme sahibi ve varsa işleteni kusursuz sorumludur. İşletme olmayan birimlerin zararlarının tehlike sorumluluğu kapsamında değerlendirilmesi mümkün

değildir. Önemli ölçüde tehlike arz etme, somut olayda bir işletmenin fiilen tehlike yaratmış olmasıyla değil, işletmenin niteliğinin ve faaliyetinin tehlike yaratmaya her zaman yatkın olmasıyla ilgilidir. Yani işletmenin herhangi bir faaliyeti değil, bu işletmenin fonksiyonu bakımından kendisinin karakteristik bir tehlike yaratması gerekir

İşletmedeki araçların uzman kişilerce kullanılıp kullanılmamasını veya işletmenin ruhsatlı olup olmamasının bir önemi yoktur. Bu tarz işletmelerde meydana gelen zararlardan sorumlu olmaktan işletme sahibi ve ya varsa işleteni asla kurtulamaz. Örneğin; nükleer santraller, maden ocakları, silah fabrikaları vb bu tarz işletmelerdendir.

Hiçbir şekilde kurtuluş kanıtı getirilemez.

Tüm kusursuz sorumluluk hallerinde;

Kusursuz olarak sorumlu tutulan kişi ödediği tazminatı kusurlu olan kişiye rücu edebilir .

Fiil ile zarar arasında illiyet bağı kesilirse sorumluluk ortadan kalkar.

Munzam Kusur (Ek Kusur–Aşkın Kusur)

Kusursuz sorumlu olan kişi, zararın meydana gelmesinde aynı zamanda kusurluysa munzam kusur vardır. Munzam kusur varsa;

- Tazminat miktarı hesaplanırken dikkate alınır.
- Kurtuluş kanıtından yararlanılamaz.
- İlliyet bağının kesildiği haller ileri sürülemez.
- Zarar görenin ortak kusuru tazminattan indirim sebebi olmaz.
- Rücu hakkı kullanılamaz.
- Sorumluluk anlaşmaları geçersizdir.

3. Zarar

Haksız fiil sonucunda kişinin malvarlığı ya da şahıs varlığında meydana gelen eksilmeye zarar denir. Sorumluluk hukukun ilk amacı, bir kimsenin malvarlığında iradesi dışında meydana gelen eksilmeyi, yani zararı, aynen veya nakden gidermek, zarar verici olay sonunda zarar görenin malvarlığında eksilmiş olan değer yerine koymaktır.

Zarar gören, zararını ve zarar verenin kusurunu ispat etmek zorundadır. Zararın kapsamında faiz de vardır. Dolayısıyla hâkim, zarara, meydana geldiği andan itibaren faiz yürütmek zorundadır. Faizin başlangıç anı, haksız fiilin meydana geldiği an değil, zararın gerçekleştiği andır. Davacı dava dilekçesinde faiz istemek zorundadır. Zarar gören (davacı), dava dilekçesinde faiz istememişse, hâkim kendiliğinden faize hükmedemez. Ancak, zamanaşımı süresi içinde sonradan ayrı bir dava ile faiz istenebilir.

Zarar Türleri:

Maddi zarar

Bir kişinin maruz kaldığı haksız fiil sonucunda malvarlığında meydana gelen azalmadır. Malvarlığının para ile ifade edilebilirliği nedeniyle maddi zarar para ile ölçülebilir niteliğe sahiptir. Maddi zarar malvarlığının zarar verici olay olduğu durum ile bu olay olmasaydı olacak olduğu durum arasındaki farkı ifade eder.

Manevi zarar

Manevi zarar malvarlığında azalma karşılığı değildir. Manevi zarar hukuka aykırı hareketten dolayı kişinin acı, ıstırap, elem, keder duyması ve ruhen sarsılma geçirmesi şeklinde kişiliğin üzerindeki olumsuz sonuçlardır.

Destekten yoksun kalınan zarar (yansımaya yoluyla zarar)

Zarar verici olay sonucu bir kimse öldüğü zaman, bazı kişiler onun ekonomik desteğinden, mali yardım ve bakımından yoksun kalabilirler. İşte öldürülenin bu destek ve yardımından yoksun kalanların uğradıkları bu zarara, **destek kaybından doğan (yansımaya yoluyla) zarar** denir.

Fiili zarar

Bir malın çalınmasında, tedavi giderlerinin ödenmesinde, eşyanın yok olmasında veya hasar görmesinde meydana gelen doğrudan zarardır.

Müşpet zarar

Müşpet zarar, borç ifa edilmiş olsaydı alacaklının asla uğramayacağı zarardır. Bir başka ifadeyle, müşpet zarar alacaklının malvarlığının mevcut durumuyla, borç ifa edilseydi alacağı durum arasındaki farkı ifade eder. Böylece, bir malın teslimine ilişkin borcun imkânsız hale gelmesinde alacaklının müşpet zararının kapsamına, malın değeriyle birlikte, mal teslim edilseydi, alacaklının sağlayacağı kâr da girer. Aynı şekilde, borç ifa edilmediği için, malı bir başkasından daha yüksek fiyata satın almaya veya kiralamaya mecbur olan alacaklı aradaki farkı müşpet zarar olarak isteyebilir.

Menfi zarar

Menfi zarar, geçerliliğine veya yapılacağına inanılan bir sözleşmenin geçersizliğinden veya yapılmamasından doğan zarardır. Bir başka ifadeyle, menfi zarar, sözleşme yapma söz konusu olmasaydı uğranılmayacak olan zarardır. Sözleşme öncesi kusurlu davranıştan doğan zararlarda, aynı şekilde borçlunun temerrüdü nedeniyle sözleşmenin feshinde, sözleşmenin geçerli olmamasından doğan zararın yani menfi zararın tazmini istenebilir. Menfi zararın kapsamına sözleşme nedeniyle yapılan giderler ve sözleşmenin geçerli olduğu inancıyla kaçırılan kazanç olanakları, örneğin diğer bir sözleşmeyi yapma imkânının kaybedilmesi nedeniyle uğranılan zararlar da girer.

NOT: Kural olarak menfi zararlar sözleşme öncesinde, müşpet zararlar ise sözleşme sonrasında oluşur. Müşpet zararın karşılanmasını isteyen kişi hakkaniyet gerektiriyorsa menfi zararlarını da isteyebilir.

NOT: Müşpet-Menfi zarar ayrımı haksız fiil sonucunda oluşmaz. Bu zararlar sözleşmesel ilişkiden kaynaklı zararlardır.

4. İlliyet Bağı

İlliyet bağı, hukuka aykırı fiil ile zarar arasındaki sebep sonuç ilişkisinin kurulabilmesidir. Bir fiilin haksız fiil olarak değerlendirilebilmesi için fiil ile zarar arasında insan mantığının kabul edebileceği sebep - sonuç ilişkisinin varlığı aranır. İlliyet bağının oluşması için uygun illiyet bağı oluşmalıdır.

İlliyet Bağı Türleri

- Ortak İlliyet:** Haksız fiili gerçekleştiren fiillerden her birisi tek başına sonucu gerçekleştirmeye yetmiyor, bir araya gelince sonucu gerçekleştiriyorsa ortak illiyet vardır. Örneğin; bir kişiyi zehirlenmek için 10 gr zehir yetiyorsa, iki kişi 5'er gr koyarsa ortak illiyet vardır.
- Yarışan İlliyet:** Haksız fiili gerçekleştiren davranışlardan her birisi tek başına sonucu gerçekleştirmeye yetiyorsa, yarışan illiyet vardır. Örneğin; Üç fabrikanın zehirli atığını aynı ırmağa akıtması halinde yarışan illiyet vardır. Sorumluluk müteselsildir.
- Önüne Geçilen İlliyet (farazi illiyet):** haksız fiil sonucu gerçekleştirmeden. Başka bir haksız fiilin öncekinin önüne geçerek sonucu gerçekleştirmesidir. Örneğin; bir kimseyi zehirlenmek amacıyla yemeğine zehir konulmuş fakat zehir etkisini göstermeden bir başkası aynı kişiyi silahla vurmak suretiyle öldürmüştü önüne geçilen illiyet vardır.
- Alternatif (seçimlik) illiyet:** Haksız fiili gerçekleştirmeye yönelik olarak davranışlarda bulunan belirli kişilerden hangisinin sonucu gerçekleştirdiğinin bilinmemesidir. Sorumluluk müteselsildir..

NOT: Olay Linç olarak değerlendirilmişse hiç kimse sorumlu tutulmaz.

İLLİYET BAĞINI KESEN HALLER

Failin fiiliyle, doğan zarar arasında sebep sonuç bağını kesen sebepler ortaya çıktığında, doğan zarardan failin sorumlu tutulması mümkün değildir. İlliyet bağı üç durumda kesilir;

- Mücbir Sebep:** Zarar verenin veya zarar görenin herhangi bir etkisi olmadan meydana gelen, öngörülemeyen veya herhangi bir önlem alınamayan sebeplerdir.
- Zarar Görenin Ağır Kusuru:** Haksız fiil sonucundaki zarar, zararı verenden kaynaklanmamış, zarar görenin etkisiyle oluşmuşsa illiyet bağı kesilir.
- 3. Kişinin Ağır Kusuru:** Haksız fiil sonucu meydana gelen zarar, zarar verenden ya da görenden kaynaklanmayıp direk 3. kişi etkisiyle oluşmuşsa illiyet bağı kesilir.

SEBEPLERİN YARIŞMASI

Haksız fiili gerçekleştiren birden fazla hukuki sebep varsa, bu sebeplerin yarışması söz konusudur. Hakim kural olarak en iyi şekilde giderim imkanı sağlayan sebebe göre karar verir. Ancak istisnai olarak zarar gören kişi hangi sebebe göre yargılama yapılacağını kendisi belirleyebilir veya kanunda belirlenmiş olabilir.

MÜTESELSİL SORUMLULUK

Birden çok kimsenin haksız fiilden doğmuş bir zarardan (aynı zarardan) sorumluluğu, iki ayrı şekilde düzenlenmiştir;

- Birden çok kişi, birlikte bir zarara sebep olmuştur.
- Birden çok kişi, zarara birlikte sebep olmadıkları halde, aynı zarardan çeşitli sebepler (haksız fiil, sözleşme, kanun) dolayısıyla sorumludur.

Birden çok kişinin birlikte bir zarara sebep olması

Birden çok kişi, birlikte, birbirleriyle anlaşarak, aralarında işbirliği yaparak ortak bir kusurla haksız bir fiille bir zarara sebep olmuşsa, yönlendiren, asıl fail, yardımcı şahıs ayrımı yapılmaksızın, haksız fiile katılanların hepsi meydana gelen zararın tamamından sorumludur. Bu durumda zararı karşılamada müteselsil sorumlu olanlar kendi içlerinde birbirlerine rücu edebilirler.

Birden çok kişinin aynı zarardan çeşitli sebeplerle sorumlu tutulması

Birden çok kişi, birlikte sebep olmadıkları bir zarardan çeşitli nedenler (haksız fiil, sözleşme, kanun) dolayısıyla sorumlu ise, haklarında müteselsil sorumluluğa ilişkin hükümler uygulanır. Zarar gören şahıs, çeşitli sebeplerle zarardan sorumlu olanlardan dilediğine (veya hepsine) karşı dava açarak zararının tamamını ödeletirebilir. Bu durumda zararı ödeyen kimse, zarardan sorumlu olan diğer şahsa, ancak, dava doğrudan ona karşı açılıyorsa ödemekle yükümlü olacağı miktar için başvurabilir.

HAKSIZ FİİLİN SONUCU ve DAVA SÜRESİ

Haksız fiil sonucunda tazminat yükümü doğar. Zarar varsa tazminat vardır. Zarar yoksa tazminat yoktur. Tazminat davası kural olarak asliye hukuk mahkemesinde açılır.

Haksız fiilin öğrenilmesinden itibaren 2 yıl herhalde haksız fiilin gerçekleşmesinden itibaren 10 yıllık zamanaşımına tabidir.

NOT: Yeni Borçlar Kanunu'na göre rücu hakkı öğrenilmeden itibaren 2 yıl, herhalderücu hakkının doğumundan itibaren 10 yıllık zamanaşımı içinde kullanılmalıdır.

TAZMİNAT

Tazminat, uğranılmış zararın başkası tarafından karşılanmasını ifade eder. Burada kişi, tazminat yaptırımına tâbi tutularak hukuka aykırı davranıştan caydırılmak istenmektedir.

Zarar gören zarara uğradığını ve uğradığı zararı ispat etmek zorundadır. Zararın kapsamı tam olarak ispat edilemiyorsa, hâkim olağan hayatın akışı içinde durumun gereği ve zarar görenin aldığı önlemleri dikkate alarak, kusuru derecesinde zararın miktarını hakkaniyete göre belirler. Bu anlamda aşağıdaki haller tazminat miktarı belirlenirken indirim sebebi olarak kabul edilir.

Tazminattan İndirim Sebepleri

Zarar görenin kusuru,
Zarar görenin çok yüksek gelire sahip olması,
Zarar görenin rızası,
Zarar verenin hafif kusuru,
Zarar verinin aşırı yoksulluğa düşecek olması,
Tarafların ekonomik durumu,
Zarar görenin yarar elde etmesi,
Zarar görme tehlikesini göze almak,
Kişisel tanışıklık,
Yeterli tedbir almamak,
Hatır için yardımda bulunmak,
Umulmayan hal,
Zarar görenin ortak kusuru vb.

Tazminat, yöneldiği zarar türüne göre maddi tazminat ve manevi tazminat olmak üzere ikiye ayrılır.

MADDİ TAZMİNAT

Kişinin mal varlığı veya şahıs varlığında meydana gelen eksilme sonucu oluşan maddi zararların giderilmesi için istenen tazminattır.

Maddi tazminatın amacı kişinin mal varlığı değerlerini zarardan önceki haline çevirmektir.

Maddi zarar sonucunda zarar gören kişi herhangi bir yardım almışsa (SSK, SGK ödemesi gibi) bu yardım zararlardan düşülür. Geri kalan miktar zararı verenden istenir. Buna denkleştirme denir.

NOT: Manevi zararlar denkleştirmeye konu olmaz.

Zarar verilen eşya için tazminat miktarı hesaplanırken yıpranma payı dikkate alınır. Zarar verilen eşya takımsa tazminat miktarı takım üzerinden belirlenir.

Şahıs Varlığına Verilen Zararlarda Maddi Teminat

Bedensel Zarar

- Hastane masrafları
- Yoksun kalınan kazanç
- Yansıma yoluyla zarar
- İleriye dönük iş gücü kaybı vb

Ölüm

- Cenaze masrafı
- Yansıma yoluyla zarar
- Ölüme kadarki hastane masrafları vb

Destekten Yoksun Kalma Tazminatı

Haksız fiil ölümle sonuçlanmışsa ölen kişinin yakınları bu tazminatı isteyebilir.

Şartları;

- ✓ Ölen kişi ile zarar gören kişi arasında destek ilişkisi olmalıdır. (Kan bağı gerekmez. Örneğin; burs verilen öğrenci)
- ✓ Bu tazminatı isteyen kişinin bakıma muhtaç olduğu kanıtlanmalıdır.
- ✓ Ölen kişinin bakım gücüne sahip olduğu ispatlanmalıdır.

Bu Tazminatta Denkleştirmeye Konu Olmayacak Kalemler;

Manevi alacaklar,

İfa amacı gütmeyen edimler, (Yardımlar)

Kısmen veya tamamen rücu edilmeyen SGK vb. kurum ödemeleri

MANEVİ TAZMİNAT

Kişinin ruhani varlığında meydana gelen eksilmeler manevi zararlardır. Bu zararların giderilmesi için istenen tazminat manevi tazminattır.

Yeni Borçlar Kanunu'na göre ölüm veya bedensel zarar halinde kişinin yakınları da manevi tazminat davası açabilirler. Manevi tazminat davasının sonucu; malvarlığı değeri olmak zorunda değildir. Bu davanın sonucu özür dilemek, kınama ve bu karaların ilan edilmesi şeklinde de olabilir.

BORÇ İLİŞKİSİNİN GENEL HÜKÜMLERİ

1. İFA

İfa borcun gereği gibi yerine getirilmesidir. İfa dar anlamda borcu sona erdirdir.

Edim ve ifa farklı kavramlardır. Edim; borcun konusu iken ifa; edimin yerine getirilmesidir. İfanın konusu, borcun konusu olup borçlunun borç altına girmiş olduğu edimlerdir. İfanın edime uygun olması gerekir. Borç ilişkisinde edim ne ise onun ifa edilmesi gerekir. Borçlar kural olarak muaccel olunca (vadesi gelince) ifa edilmelidir. Borç vadesi dolunca muaccel hale gelir. Borca vade konulmamışsa, borç doğduğu anda muacceldir.

Borçlar kural olarak bir bütün halinde ifa edilmelidir.

İfa Yerine Edim

Borç ilişkisinin tarafları, aralarında anlaşarak borç konusu edim yerine başka bir şeyin verilmesi ile borcun sona ereceğine ilişkin karar almışlarsa ifa yerine edim vardır. Yapılan teklifin borçlanılan edime eşdeğer olması şart değildir.

İfa amacıyla Edim (İfa Uğruna Edim)

Borç ilişkisinin tarafları aralarında anlaşarak asıl edim yerine başka bir şeyin verilmesi ve verilen bu şeyin bozdurulması veya tahsil edilmesi sonucunda borcun sona ereceğine ilişkin anlaşma yapmışlarsa ifa amacıyla edim vardır. Asıl edim konusuna çevrilen

şey, asıl edimin tamamını karşılıyorsa borç ifa edilmiştir. Karşılıyorsa, karşılanan kısım itibarıyla borç ifa edilmiş sayılırken, kalan kısmıyla borç devam eder.

KİSMİ İFA

Borç; niteliği gereği ister bölünebilsin ister bölünemesin kural olarak bir bütün halinde ifa edilmelidir. Ancak bölünebilen borçlar için taraflar anlaşma kısmi ifa mümkündür. Alacaklı kısmi ifayı kabul etmek zorunda değildir. Alacaklı kısmen ifayı kabul ederse, borç o kısım kadar sona erer. Faiz ödemesinde bulunulması halinde bu durum kısmi ifa sayılmaz.

Kural olarak alacaklı kısmi ifayı kabul etmek zorunda değildir. Ancak aşağıdaki hallerde alacaklı kısmi ifayı kabul etmek zorundadır.

Kısmi İfanın Kabulünün Zorunlu Olduğu Haller;

- Taraflar sözleşme ile kısmi ifa konusunda anlaşmışlarsa,
- Alacaklının kısmi ifayı reddi hakkın kötüye kullanılması sayılıyorsa, (örneğin; borçlu borcun büyük bir kısmını ifa etmek istiyor, fakat alacaklı reddediyorsa hakkını kötüye kullanmıştır)
- Borç niteliği gereği tek seferde ifaya imkan vermiyorsa, (Örneğin; 100 ton buğday)
- Borçlu kanunen kısmi ifaya yetkili ise alacaklı kısmi ifa reddedemez. (örneğin; poliçede muhatap borcu kabul ederse asıl borçlu haline gelir. Poliçenin asıl borçlusu olan muhatap -senet üzerindeki bedel önemli olmaksızın- ne kadar ifa teklifinde bulunuyorsa alacaklı kabul etmekle yükümlüdür.)

İFA YERİ

Sözleşme tarafları borcun nerede ifa edileceğini kendileri belirleyebilirler. Sözleşmede ifa yerinin belirlenmemiş olması sözleşmeyi geçersiz kılmaz. İfa yeri "iradi ve kanuni" olarak belirlenebilir.

İradi İfa Yeri

BK hükmüne göre, "taraflar aralarında yaptıkları sözleşmede ifa yerini açık veya örtülü iradelerine göre diledikleri gibi serbestçe belirleyebilirler". Kanunkoyucu, bu hükümle, ifa yerinin tayininde öncelikle, tarafların, sözleşme özgürlüğü ilkesi içerisinde diledikleri çözümü öngörebileceğini kabul etmiştir.

Kanuni İfa Yeri

Taraflar aralarında aksine bir düzenleme yapmamışlarsa yani iradi bir ifa yeri belirlememişlerse, kanun düzenlemesine göre borcun niteliği dikkate alınarak ifa yeri belirlenir.

Taraflar ifa yerini belirlememişlerse, borçlar kanunundaki yedek hükümler (tamamlayıcı) devreye girer. Bu hükümlere göre;

1. Cins borçları kural olarak borçlunun ikametgahında ödenir. Cins borçları için borcun doğduğu andaki ikametgah geçerlidir.
2. Parça borçları, parça borcunun bulunduğu yerde ödenir. Sözleşme kurulduğu andaki parçanın bulunduğu yerde ödenmelidir. Borcun belirli malın bulunduğu yerde ifa edilmesi hükmünün uygulanabilmesi için, sözleşmenin yapıldığı sırada, tarafların, borcun konusu olan şeyin borçlunun yerleşim yerinden başka bir yerde bulunduğunu bilmeleri gerekir. Aksi halde yani taraflar şeyin bulunduğu yeri bilmemeleri halinde borç, borçlunun yerleşim yerinde ifa edilir.
3. Para borçları alacaklının ikametgahında ödenir. Borcun ödeneceği andaki ikametgâhta ödenmelidir. Alacaklı kötü niyetli olarak ikametgah değiştirdiyse, önceki ikametinde de ödenebilir.

NOT: Bir borç ilişkisinden birden çok borç doğmuşsa, ifa yeri yukarıda belirttiğimiz durumlar dikkate alınarak ayrı ayrı belirlenir.

NOT: Kanun veya sözleşme uyarınca alacaklının yerleşim yerinde yerine getirilmesi gereken bir borcun ifası, borcun doğumundan sonra alacaklının yerleşim yerini değiştirmesi nedeniyle önemli ölçüde güçleşmiş ise, borçlu borcunu alacaklının önceki yerleşim yerinde ifa edebilir.

ÖRNEK:

	Sözleşme yapıldığı sırada ilk ikametgah	İfa zamanında ki ikametgah
Satıcı İsmail	ANKARA	ÇORUM
Alıcı Elif	İSTANBUL	YOZGAT

EDİM: 06 BJK 03 plakalı araç teslimi

Sözleşme yapıldığı sırada araç Antalya'dadır

Soru: Araç bedeli nerede ödenmelidir ?

Cevap: Bedel, para borcu olduğundan, alacaklının ifa zamanındaki ikametgahında ödenir.

Buna göre cevap Çorum olur.

Dikkat: Eğer parça borcu olan sorudaki aracın teslim yeri sorulmuş olsaydı, cevap Antalya olurdu.

İFA ZAMANI

İfa zamanı deyimi alacaklı yönünden edimin ifasının istenebileceği zamanı, borçlu yönünden ise edimin alacaklıya sunulabileceği zamanı ifade eder. İfa zamanı tarafların anlaşmasıyla, kanunla veya işin niteliğine göre belirlenebilir.

Borçlar kural olarak vadesi geldiğinde (muaccel olduğunda) ifa edilir.

Taraflar sözleşme ile vadeyi kendileri belirleyebilirler. Belirlememişlerse Borçlar Kanunu bazı sözleşmelerin vadesini yedek hükümlerle belirtmiştir. Örneğin; kira borçları için gün belirlenmemişse, iş sözleşmelerin maaş ödemesi için gün belirlenmemişse, hizmet-eser sözleşmelerinde bedel ödemesi için gün belirlenmemişse borçlar kanununa göre ay sonuna kadar ödenir.

Vadeyi taraflar belirlemişse borçlar kanununda da düzenleme yoksa örf ve adette düzenlenmiş olabilir.

NOT: Borcun ifa zamanı konusunda bir anlaşma yok ve ifa zamanı hukuksal ilişkinin niteliğinden çıkarılamıyorsa her borç, doğumu anında muaccel olur. Bir başka ifadeyle, burada borç doğduğu anda, bundan doğan edimin ifası talep edilebilecektir. Burada, borçlu borcun doğumunda bir vadeden yararlanmayacaktır.

Süreye Bağlı Borçlarda İfa

1. Vade olarak ayın başı belirlenmişse bundan ayın 1'i anlaşılır. Ayın ortası belirlenmişse 15'i anlaşılır. Ayın sonu belirlenmişse o ayın son günü anlaşılır.
2. Süre sekiz veya on beş gün ise, bu süre bir veya iki haftayı değil, sekiz veya on beş günü ifade eder.
3. Sözleşmeye gün belirleyerek ay vadesi konuşulmuşsa ifa günü, son ayın aynı tarihli günüdür.

ÖRNEK:

21.03.2015 tarihinde sözleşmesi yapıldı

Vade → 3 ay ise ifa günü nedir?

Cevap: 21.06.2015

4. Sözleşmeye gün belirtmeksizin ay vadesi konulmuşsa bundan ayın son günü anlaşılır.

ÖRNEK:

Mart 2015'te sözleşme yapıldıysa, vade → 2 ay ise ifa günü nedir?

Cevap: 31 Mayıs 2015

5. Sözleşmeye yarım ay vadesi konulmuşsa 15 gün sayılır. Süre bir veya birden çok ay ile yarım ay ise, on beş gün son olarak hesap edilir.

ÖRNEK:

14 Ekim 2012 sözleşmenin yapıldığı tarih ise ve vade olarak yarım ay belirlenmişse ifa günü nedir?

Cevap: 29 Ekim 2012 olmalıdır. Ancak alttaki kural gereği, resmi tatillerde ifa yapılamayacağı için, ifa günü 30 Ekim 2012'dir. (çıkış soru)

6. İfa günü resmi tatile denk geliyorsa kural olarak resmi tatilde ifa yapılamadığından ifa günü bir sonraki iş günüdür. Ancak taraflar anlaşırsa resmi tatilde de ifa mümkündür.
7. Vade olarak hafta belirlemişse, sözleşmenin yapıldığı gün ile aynı günlü son haftadır.

ÖRNEK:

Çarşamba sözleşme kuruldu.

vade → 3 hafta ifa günü nedir?

Cevap: 3 hafta sonraki Çarşamba

NOT: Vade sözleşmenin yapıldığı günden bir sonraki gün işlemeye başlar

Taraflar anlaşırsa vade uzatılabilir. Uzatılan vade önceki vadenin bitiminin ertesi günü başlar.

NOT: Alışılmış iş saatleri (mesai) içinde borç ifa edilmelidir.

NOT: Bir sözleşmeye de ifa yerinin veya ifa zamanının belirlenmemiş olması sözleşmenin geçerliliğine etki etmez. Taraflar bu hususları belirlememiş ise borçlar kanunundaki yedek hükümler devreye girer.

ERKEN İFA

Borcun ifası bir vadeye bağlanmışsa borçlu vadenin gelmesinden önce borcunu ifaya zorlanamaz. Ancak tarafların anlaşmasına bağlı olarak borçlar muacceliyet tarihinden önce de ifa edilebilir.

Alacaklı erken ifayı haklı bir neden olmadan reddederse “mütemerrit” olur. Borçlunun vadesinden önce ifa olanağı mutlak değildir. Vade borçlu yararına olduğu kadar alacaklı yararına da kararlaştırılmış olabilir. Bu nedenle kanun koyucu borçlunun zamanından önce ifada bulunabilmesini sözleşmenin hükümden veya niteliğinden veya koşullarından tarafların aksini amaçlamadıklarının anlaşılmasına bağlamıştır.

Erken İfanın Reddinin Haklı Olduğu Haller;

1. Taraflar sözleşme ile erken ifayı yasaklamışsa,
2. Erken ifa alacaklıya zarar veriyorsa alacaklı erken ifayı reddedebilir.

SEÇİMLİK BORÇ

Borç ilişkisinin tarafları aralarında anlaşarak sözleşmeye birden fazla asli edim belirlemişler ve bu edimlerden birinin yerine getirilmesi ile borcun sona ereceği konusunda anlaşmışlarsa seçimlik borç vardır.

Hangi edimin ifa edeceğini seçmek kural olarak borçluya aittir. Seçim hakkını kullanmak değiştirici yenilik doğuran haktır.

SEÇİMLİK YETKİ

Bir borç ilişkisinde bir tane asli edim, bir de yedek edim varsa seçimlik yetkiden söz edilir. Seçimlik yetki taraf iradelerinden kaynaklanabileceği gibi kanundan da doğabilir.

ÖNEMLİ: Kanundan kaynaklanan en önemli seçimlik yetki, döviz borçlarıdır. Döviz borcunun TL olarak ödenmesi kanundan doğan seçimlik yetkinin niteliğindedir.

KARŞILIKLI BORÇ YÜKLEYEN SÖZLEŞMELERDE İFA

Bu hükümler borçlar kanunda ifada sıra başlığı altında düzenlemiştir. Bu düzenlemelere göre; karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmede ifa kuralı olarak aynı anda yapılmalıdır. Ancak bu aynı anda ifa kuralının bazı istisnaları mevcuttur;

Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde kanun veya sözleşme hükümleri veya işin niteliği taraflardan birinin borcunu daha önce yerine getirmesini gerektiriyorsa aynı zamanda ifa kuralı uygulanmaz, diğer taraf borcun ifasını isteyebilir. Şöyle ki;

- ✓ Kanun koyucu, karşılıklı borç yükleyen bazı sözleşmelerde taraflardan birinin borcunu daha önce ifa etmesini öngörmüştür.
- ✓ Taraflar, sözleşmede hangi tarafın borcunu önce ifa edeceğini kararlaştırabilirler.
- ✓ İşin niteliği de taraflardan birinin borcunu daha önce ifa etmesini zorunlu kılabilir.

ÖDEMEZLİK DEF’İ

Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmenin ifası isteminde bulunan tarafın, sözleşmenin koşullarına ve özelliklerine göre daha sonra ifa etme hakkı olmadıkça, kendi borcunu ifa etmiş ya da ifasını önermiş olması gerekir. Kişi kendi edimini yerine getirmeden karşı taraftan ifa talep ederse, karşı tarafın ifadan kaçınma hakkı vardır. Bu hakka “Ödemezlik Def’i” denir.

Ödemezlik Defi’nin Şartları

1. Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşme olmalı,
2. Taraflar henüz ifada bulunmamış olmalı,
3. Borç İfa edilmemeli,
4. Borç muaccel olmalı,
5. Bu defi yi ileri süren kişiyi halen mevcut bir borcu olmalı,
6. Taraflardan birinin önceden ifa zorunluluğu bulunmamalıdır.

ALACAKLININ TEMERRÜDÜ

Alacaklının temerrüdü, borçlu tarafından borca uygun olarak ifası teklif edilen bir edimin, alacaklı tarafından haklı bir neden olmadan kabul edilmemesidir. Başka bir ifadeyle, borçlu usulüne göre bir şekilde ifa teklifinde bulunmuş olmasına rağmen alacaklı borcu kabulden kaçınıyorsa temerrüde düşmüş olur. Borca uygun olarak teklif edilen bir ifanın, alacaklı tarafından haklı bir neden olmaksızın kabul edilmemesi, borca aykırı bir davranıştır. Bu nedenle, alacaklının temerrüdü de borca aykırı bir davranıştır.

Şartları;

Borç ifa edilebilir olmalıdır. (İmkansız olmamalı)

Borç muaccel olmalıdır. (Henüz muaccel olmayan bir borç, borçlu tarafından alacaklıya teklif edildiğinde, alacaklı ancak haklı nedenlerle vaktinden önce ifa teklifini reddedebilir)

Borçlu usulüne uygun ifa teklif etmiş olmalıdır. (Borçlunun ifaya hazır olduğunu bildirmesi yeterli olmayıp, ifa teklifinin fiilen yapılmış olması gerekir)

Alacaklı haklı bir nedeni olmadan ifayı reddetmiş olmalıdır. (Alacaklının ifayı reddetmesi, kendisine ifası teklif edilen edimi kabulden kaçınması şeklinde gerçekleşebileceği gibi, ifa için kendisi tarafından yapılması gereken işleri yapmaması ya da teslim etmesi gereken malzeme ya da işyerini teslim etmemesi şeklinde de gerçekleşebilir)

NOT: Alacaklının temerrüde düşmesi için kusur şartı aranmaz.

Alacaklının Temerrüdünün Sonuçları

1. Borçlunun borcu sona ermez.
2. Alacaklının alacak hakkı devam eder.
3. Kural olarak alacaklı aleyhine tazminat işlemez.
4. Alacaklının temerrüdü borçlunun sorumluluğunu hafifletir.
5. Kural olarak alacaklının temerrüdü borçlunun temerrüdüne engeldir.

Borç Konusunun Tevdii Edilmesi

Borç konusunun tevdi edilmesi suretiyle borçtan kurtulma olanağı, sadece verme borçları için mümkündür. Tevdi etmekten kasıt, borcun konusu olan şeyin alacaklıdan başkasına teslim edilmesidir.

Tevdi ifa yerinde olmalıdır. Tevdi edilecek şeyin nereye tevdi edileceğini (bırakılacağını) ifa yerindeki hâkim belirler. Bir başka ifadeyle tevdi yerini borçlu kendisi belirleyemez. Uygulamada para borçlarının tevdiinde genellikle bir banka tayin edilir.

Kural olarak tevdi yeri ancak mahkeme kararıyla belirlenir. Ancak bu kurala kanunda bir istisna getirilmiştir. Buna göre, tevdi edilecek şey ticari eşya niteliğindeyse, borçlu, hâkime başvurmaksızın, ticari malı ifa yerindeki resmi veya özel bir ardiyeye bizzat tevdi edebilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, ticari eşyadan ne anlaşılması gerektiğidir. Ticari eşyadan maksat, alacaklı ile borçlu arasındaki ticari nitelikteki ilişkinin konusu olan eşyadır. Yani eşyaya ticari niteliğini veren husus, eşyanın türü değil, alacaklı ile borçlu arasındaki ilişkinin türüdür.

Eşyanın tevdi edilmesi ile borçlu, borcundan kurtulur. Borç konusunun tevdi edilmesi ile oluşan masraflar alacaklıya aittir. Aynı şekilde borç konusunun tevdi edilmesiyle birlikte hasar da alacaklıya geçer.

Borç Konusunun Satış Bedelinin Tevdii Edilmesi

Borç konusu olan şeyin niteliği tevdi edilmeye elverişli ya da tevdiin eşyaya zarar vermesi ihtimalinden dolayı, alacaklının kabulde temerrüde düştüğü borç konusunun satılması suretiyle bedelinin tevdi edilmesini öngörmüştür.

Satış suretiyle bedelin tevdi edilebilmesi bazı koşulların varlığı gerekir. Şöyle ki:

- ✓ Borç konusunun niteliği ve işin özelliği gereği tevdiinin mümkün olmaması
- ✓ Borç konusunun bozulacak cinsten olması
- ✓ Borç konusunun korunmasının veya tevdi edilmesinin önemli masrafı gerektirmesi

Malın satılabilmesi için, borçlunun ilk önce temerrüde düşen alacaklıya ıhtarda bulunması ve ifayı kabul için uygun bir süre tanınması gerekir. Satış kuralı olarak hâkim izniyle yapılabilir. İzin vermeye yetkili hâkim ifa yerindeki hâkimdir. Hâkimin izniyle birlikte eşya satışa çıkarılır. Bu satış kuralı olarak açık artırmayla yapılır. Ancak, satılacak şey,

- Borsada kayıtlıysa
- Cari (piyasa) mevcutsa veya
- Giderlerine oranla değeri az ise satış için açık artırma gerekmez.

Malın satılmasıyla borçlu borcundan kurtulmaz, satış bedeli malın yerini alır. Bu durumda borçlu, satış bedelini hâkimin göstereceği yere yatırarak borcundan kurtulur.

NOT: Borç konusu, bir şeyin teslimi değilse yani borç verme edimi değil de bir yapma edimiye, edimin niteliği gereği tevdi ve satış mümkün olmaz. Bu durumda, yani yapma edimlerinde borçluya tanınan hak, sözleşmeden dönme hakkının kullanılmasıdır.

Alacaklının Temerrüdünün Borçlu Açısından Faydaları

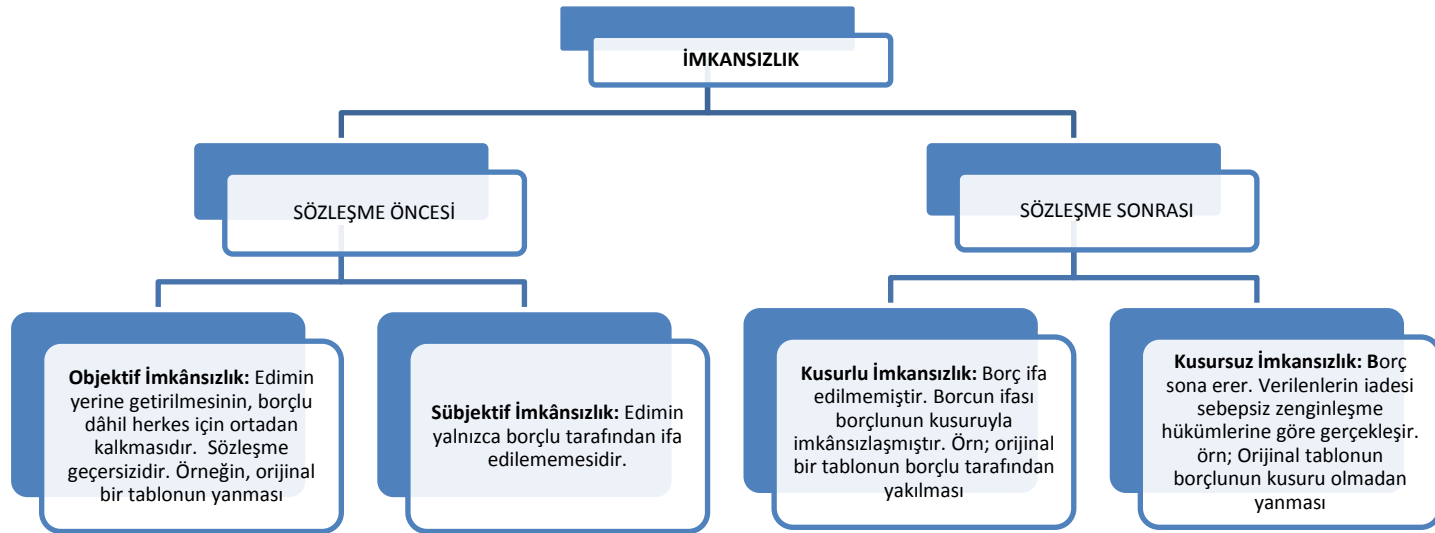
- ✓ Alacaklının temerrüdünden sonra da borcun konusu olan şeyi özenle saklama durumunda olan borçlunun sorumluluğu hafifler.
- ✓ Alacaklının temerrüdüyle birlikte borçlunun temerrüdü sona erer. Temerrüt faizi işlemeye devam etmez.
- ✓ Temerrüt durumda olan alacaklı ifa isteğinde bulunan borçluya karşı ödemezlik def'inden yararlanamaz.

BORCUN İFA EDİLMEMESİ VE BORCA AYKIRILIK

Borç hiç ifa edilmemiş veya gereği gibi ifa edilmemiş veya ifasında gecikilmiş ise geniş anlamıyla "borcun ifa edilmemesi" söz konusudur.

Geniş anlamıyla borcun ifa edilmemesi üç şekilde ortaya çıkar:

KUSURLU İMKÂNSIZLIK	BORCUN GEREĞİ GİBİ İFA EDİLMEMESİ	BORÇLUNUN TEMERRÜDÜ
Borç ifa edilmemiştir. Borcun ifası borçlunun kusuruyla imkânsızlaşmıştır.	Borçlu borcunu yerine getirmiştir, ancak borç anlaşma koşullarına uygun olarak ifa edilmemiştir.	Borcun ifası mümkündür, fakat borçlu borcun ifasında gecikmiştir, borçlunun temerrüdü söz konusudur.

İmkânsızlık Türlerine Genel Bakış

Tabii İmkânsızlık: Edimin tabiat kanunlarına göre yerine getirilmesinin kesin olarak ortadan kalkmasıdır.

Fiili İmkânsızlık: Edimi konusu şey mevcut olmakla birlikte, şeyin ifasının fiili ve pratik nedenlerle ortadan kalkmasıdır.

Hukuki İmkânsızlık: Edim konusu şey mevcut olmakla birlikte, bunun yerine getirilmesinin emredici hukuk kurallarıyla yasaklanmasıdır.

Objektif İmkânsızlık: Edimin yerine getirilmesinin, borçlu dâhil herkes için ortadan kalkmasıdır. Örneğin, orijinal bir tablonun yanması.

Sübjektif İmkânsızlık: Edimin yalnızca borçlu tarafından ifa edilememesidir.

A- KUSURLU İMKÂNSIZLIK

Alacaklının borçluya karşı ifa davası açabilmesi için borcun ifasının mümkün olması gerekir. Geçerli olarak meydana gelmiş bir sözleşmeden doğan borcun ifası herhangi bir nedenle "imkânsız" ise, ifa davası açarak ifa talebinde bulunmak da mümkün olmaz. Şayet ifa imkânsızlığı borçlunun kusuru olmaksızın meydana gelmişse borç sona erer. Buna karşılık borcun ifası borçlunun kusuruyla imkânsızlaşmışsa, edimin yerini "tazminat" borcu alır ki bu durumda borçlu borcun ifa edilmemiş olmasından doğan zararı ödemekle yükümlü hale gelir.

Sözleşmenin Yapılmasından Önce Var Olan İmkânsızlık

Sözleşmenin yapılmasından önce edimin ifası "objektif" olarak (herkes için) imkânsızsa, sözleşme geçersizdir. Borçlu, sözleşmenin yapıldığı sırada edimin ifasının imkânsız olduğunu bilmesine rağmen bu sözleşmeyi yapmışsa ortaya sözleşme öncesi sorumluluk (culpa in contrahendo) ortaya çıkar. Yani borçlu karşı tarafın menfi zararlarını tazminle yükümlü olur.

Sözleşmenin yapılmasından önce edimin ifası sadece borçlu için imkânsızsa (sübjektif imkânsızlık) sözleşme geçerli olarak meydana gelir. Bu durumda borçlu borcunu yerine getirmekle yükümlüdür.

Sözleşmenin Yapılmasından Sonra Meydana Gelen İmkânsızlık

Borcun ifasındaki imkânsızlık sözleşmenin yapılmasından sonra meydana gelmişse, hukuki sonuç borçlunun kusurlu olup olmamasına göre değişir.

İmkânsızlık, borçlunun kusuru olmaksızın meydana gelmişse borç sona erer.

Buna karşılık imkânsızlık, borçlunun kusuruyla meydana gelmişse bu takdirde, edimin ifasının yerini tazminat borcu alır. Yani borçlu edimi ifa edemeyeceğinden, borçlunun zararlarını tazminle yükümlü olur. İmkânsızlığın objektif veya sübjektif nitelikte olması hukuki sonucu değiştirmez.

B- BORCUN GEREĞİ GİBİ İFA EDİLMEMESİ (KÖTÜ-ALUİD İFA)

Borçlu borcunu yerine getirmiş, fakat borç gereği gibi ifa edilmemişse, borçlu alacaklının borcun gereği gibi ifa edilmemesinden doğan zararını ödemekle yükümlüdür.

Alacaklı, borca uygun olmayan ifayı reddetmek ve borcun gereği gibi ifasını istemek hakkına sahiptir. Ancak, alacaklının kötü ifayı kabul etmesi, borcun gereği gibi ifa edilmemesinden doğan zararı istemekten vazgeçme olarak değerlendirilemez.

Borca aykırı davranış nedeniyle borçlunun tazminat ödemesi için aşağıdaki şartların varlığı gerekir. Buna göre;

- Borç hiç veya gereği gibi ifa edilmemiş olmalıdır.
- Alacaklı zarara uğramış bulunmalıdır.
- Borçlu, borcun ifa edilmemesinde kusurlu olmalıdır.
- Borcun ifa edilmemesiyle alacaklının uğradığı zarar arasında illiyet bağı mevcut bulunmalıdır.

C- BORÇLUNUN TEMERRÜDÜ

Borç muaccel olmasına rağmen, borçlu ifadan kaçınıyorsa temerrüde düşer. Borcun gereği gibi ifa edilmemesinde, borç yerine getirilmektedir, ancak, ifa sözleşmeye uygun değildir. Borçlunun temerrüdünde ise, borçlu borcu hiç ifa etmemektedir. Şartları;

1. **Borç ifa edilebilir olmalı:**Borçlunun temerrüde düşmesi için borcun ifasının mümkün olması gerekir. Borçlu temerrüde düşmeden önce, borcun ifası herhangi bir nedenle imkânsızlaşmışsa, borçlunun temerrüdüne ilişkin hükümler uygulanmaz.

2. **Borç muaccel olmalı:**Borçlunun temerrüdünden söz edebilmek için, öncelikle borcun hale gelmiş olması gerekir. Borcun muaccel hale gelmesi, alacaklının önceden bazı hazırlık çalışmalarını gerektiriyorsa, alacaklı bunları yerine getirmediği sürece borçlu temerrüde düşmüş olmaz.

3. **Borçlunun ifadan kaçınmada haklı bir nedeni olmamalı:**Borçlu, ifadan kaçınırken haklı bir nedene dayanmamalıdır. Aksi halde temerrüt söz konusu olmaz.

4. **Borçluya ihtar çekilmiş olmalı:**Borçlunun temerrüdü için borcun muaccel olması tek başına yeterli değildir. Alacaklı muaccel borcun ifası konusunda borçluya bildirimde (ihtarda) bulunmalıdır. İhtardan amaç, alacaklının, alacak miktarını belirterek, borçludan borcun ifasını istemesi ve ifayı kabule hazır olduğunu bildirmesidir.

Alacaklı, alacak miktarını belirterek borçluya gönderdiği ihtarda, borcu, ihtarnamenin ulaştığı tarihten itibaren belirli bir gün içinde ödenmesini istemişse, borçlu kendisine tanınan bu belirli sürenin sonunda borcu ödememiş olursa temerrüde düşmüş sayılır.

İhtar, alacaklı veya yetkili temsilcisi tarafından, borçluya ya da yetkili temsilcisine yapılabilir.

NOT: İhtarın geçerliliği her hangi bir şekil şartına bağlı değildir. Bu anlamıyla ihtar yazılı yapılabileceği gibi sözlü de yapılabilir. Ancak, TTK'ye göre; tacirler arasında diğer tarafı temerrüde düşürmek için ve ihtarın geçerli olabilmesi için, ihtarın;

- ✓ Noter aracılığıyla,
- ✓ Taahhütlü bir mektupla,
- ✓ Telgrafla veya
- ✓ Güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılması şarttır.

İhtara Gerek Olmayan Haller;

- İhtar çekilmeyeceği konusunda taraflar anlaşmışlarsa,
- İfa günü net olarak belirlenmişse,
- İfa gününü belirleme yetkisi taraflardan birine bırakılmış ise,
- İhtar çekmenin gereksiz ve faydasız olduğu açıkça belli ise,
- Borç haksız fiilden kaynaklanıyorsa,
- Borç sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanıyorsa ihtar çekmeye gerek yoktur. (Sebepsiz zenginleşen iyi niyetli ise ihtar çekilmelidir)

NOT: Borçlunun temerrüdü için de kusur şartı aranmaz. Borcun ifasında meydana gelen gecikmede borçlunun kusurlu olup olmaması, temerrüde düşmede değil, temerrüt sonucu oluşan hukuki sonuçlarda ortaya çıkar.

Borçlunun Temerrüdünün Sonuçları

A- Genel Sonuçlar

1. Gecikme Faizi (Temerrüt Faizi): Borçlu temerrüde düştüğünde alacaklı kusur şartı aranmaksızın gecikme faizi isteyebilir. Gecikme faizi yalnız para borçlarında söz konusudur. Hakim gecikme faizine re'sen hükmedemez. Alacaklı talep etmelidir. Temerrüt faiz oranını taraflar aralarında serbestçe kararlaştırabilirler. Ancak bu sınırsız bir serbestlik olarak yorumlanmamalıdır. Sözleşme ile serbestçe kararlaştırılacak yıllık temerrüt faizi oranı, yüklükte olan mevzuat hükümlerinde belirlenen faiz oranını yüzde yüzünden fazla olamaz.

Gecikme faizi için kusur-zarar şartı aranmaz.

Döviz borçlarında da faiz istenebilir.

2. Tazminat: Borçlu temerrüde düşürmekte kusuru olmadığını ispat edemezse zararları tazmin etmekle yükümlüdür.

Borçlu temerrüde düşmüş ise, alacaklı, borcun aynen ifasıyla birlikte, ifanın gecikmesinden dolayı ortaya çıkan zararın ödenmesini isteyebilir. Borçlunun temerrüdü, alacaklıya, borcun aynen ifasından vazgeçip, borcun ifa edilmemesinden doğan zararın ödenmesini isteme hakkı vermez. Borçlu, temerrüde düştükten sonra borcunu ifa etmişse temerrüt tarihi ile ifa günü arasında geçen süre için "gecikme tazminatı" ödemekle yükümlüdür.

Gecikme tazminatı, borcun ifasında gecikmeden doğan fiili zararlar, gecikme nedeniyle yoksun kalınan kârı kapsar. Ödenecek gecikme tazminatında dikkate alınacak tarih, alacağın muaccel olduğu değil, borçlunun temerrüde düştüğü andır.

Borçlu, ifada gecikmede yani temerrüde düşmede kusurlu olmadığını ispat edebilirse gecikme tazminatı ödemez.

3. Beklenmedik halden sorumluluk: Temerrüde düşen borçlu, beklenmedik hal (depren, sel, vb.) sebebiyle doğacak zarardan sorumludur.

Kanun koyucu, borçlunun temerrüdü durumunda genel kuraldan ayrılarak, temerrüde düşen borçlunun, kusursuz imkânsızlık halinde de meydana gelecek zarardan sorumlu olacağını kabul etmiştir.

Ancak kanun koyucu, temerrüde düşen borçlunun beklenmedik hal veya mücbir sebepten doğan zarardan da sorumlu tutulmasına iki istisna hüküm getirmiştir. Buna göre;

- ✓ Temerrüde düşen borçlu, temerrüde düşmede hiçbir kusurunun olmadığını veya;
- ✓ Borç zamanında ifa edilmiş olsaydı dahi, beklenmedik halin ifanın konusu olan şeye zarar vereceğini kanıtlayabilirse sorumluluktan kurtulabilir.

4. Aşkın (Munzam) zarar: Munzam zarar, borçlunun para borcunu ifada gecikmesi nedeniyle, faizin, alacaklının gecikmeden dolayı uğradığı zararı karşılayamaması hallerinde söz konusu olabilir. Bu durum, özellikle ifada gecikilen zaman süresi içinde, yani ifada temerrüt tarihinden tahsil tarihine kadarki sürede, para değerinde meydana gelen değer kaybının temerrüt faizinden fazla olması halinde söz konusu olur.

Temerrüde düşen borçlu, temerrüde düşmede kusuru olmadığını kanıtlayabilirse munzam zararı ödeme yükümlülüğünden kurtulur.

5. **Aynen İfa ve Cebr-i İcra:** Borç aynen ifa edilebilir bir borç ise alacaklı ifa davası açabilir. İfa davası açabilmek için borcun muaccel olması ve ifa edilebilir bir borç olması gerekir. İfa davası açabilmek için kusur şartı aranmaz. Borçlu buna rağmen ifadan kaçınıyorsa cebri icra yoluna gidilebilir.

B- Temerrüdün karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde doğurduğu sonuçlar

Karşılıklı borç yükleyen sözleşmeler, diğer borç ilişkilerine nazaran farklı nitelikler gösterirler. Bu nedenle, kanun koyucu bu tür sözleşmelerde borçlunun temerrüdünün koşulları gerçekleştiğinde, alacaklıya üç seçimlik hak tanımıştır.

Seçim hakkı, alacaklıya tanınmış bir haktır. Alacaklı bunlardan hangisini kullanacağına serbestçe karar verebilir. Seçim hakkı niteliği itibarıyla yenilik doğuran bir haktır. Kanunda seçim hakkını kullanılmasına ilişkin herhangi bir süre öngörülmemiştir. Alacaklıya tanınan seçimlik haklar;

- Borcun aynen ifası ve ifadan gecikme tazminatı isteme,
- Aynen ifadan vazgeçerek, borcun ifa edilmemesinden doğan zararın ödenmesini isteme, (Süre verilir)
- Aynen ifadan vazgeçerek, sözleşmeden dönme ve menfi zararın tazminini istemektir. (Süre verilir)

Alacaklı, aynen ifa ve gecikme tazminatı yerine diğer iki seçimlik haktan birini kullanmak niyetinde ise, borçluya süre (mehil) vermelidir. Borçlu, bu süre içinde ifada bulunmadığı takdirde, alacaklı iki seçimlik hakkından birini kullanabilir. Süre verme emredici nitelikte olmadığından taraflar ek süre verilmemesini de kararlaştırabilirler.

İhtar çekmek borçlunun temerrüdünün genel şartı iken, mehil vermek özel şartıdır.

Süre (Mehil) Verilmesini Gerektirmeyen Haller

- Borçlunun içinde bulunduğu durumdan veya tutumundan süre vermenin faydasız olacağı anlaşılıyorsa,
- Borçlunun temerrüdü soncu olarak borcun aynen ifası alacaklı için yararsız duruma gelmişse,
- Sözleşmenin hükümlerine göre, borcun belli bir zamanda veya belirli bir süre içinde ifası gerekiyorsa, başka bir ifadeyle, borcun ifası için kesin vade belirlenmişse, borçluya ek süre tanınması gerekmez.

a. Aynen ifa ve gecikme tazminatı istenmesi

Temerrüde düşen borçlu, kendisine tanınan ek süre içinde borcunu ifa etmezse, alacaklı, her zaman borcun aynen ifasını ve gecikmeden doğan zararının ödenmesini isteyebilir. Alacaklının, temerrüde düşen borçludan borcun aynen ifasını veya ayrıca gecikme tazminatı ödenmesini isteyebilmesi için, bir ek süre tanıma mecburiyeti yoktur.

b. İfadan vazgeçerek, müspet zararın ödenmesinin istenmesi

Alacaklı burada sözleşmeden dönmekte, sözleşmeyi ayakta tutmaktadır. Ancak, borçlunun ediminin yerini tazminat almaktadır. Alacaklı aynen ifa yerine, borçlunun temerrüdü nedeniyle uğradığı müspet zararlarının tazmin edilmesini talep etmektedir. Alacaklının, ifadan vazgeçerek borcun ifa edilmemesinden doğan zararın ödenmesini isteyebilmesi için, borçlunun temerrüde düşmede kusurlu olması gerekir. Borçlu temerrüde düşmede kusurunun bulunmadığını ispatlarsa sorumluluktan kurtulur.

Aynen ifadan vazgeçerek müspet zararının ödenmesini isteyen alacaklı, bu isteğini en geç ek sürenin sonunda, derhal borçluya bildirmekle yükümlüdür. Seçimini ek sürenin sonunda derhal borçluya bildirmeyen alacaklının bu hakkından yararlanabilmesi için yeniden ek süre vermesi gerekir.

c. Sözleşmeden dönme ve menfi zararın ödenmesini istemesi

Karşılıklı borçları içeren bir sözleşmede, borcun verilen ek süre içinde ifa edilmemesi halinde, alacaklı aynen ifadan vazgeçtiğini bildirerek sözleşmeden dönebilir. Alacaklı, ifadan vazgeçip sözleşmeden döndüğünü en geç ek sürenin sonunda, derhal borçluya bildirilmelidir.

Alacaklının aynen ifadan vazgeçerek sözleşmeden dönebilmesi için, temerrüde düşmede borçlunun kusurlu olması gerekmez. Borçlunun temerrüde düşmede kusuru bulunmasa bile, alacaklı, sözleşmeden dönebilir. Buna karşılık, borçlu temerrüde düşmekte kusurlu değilse, alacaklının uğradığı menfi zararlarının tazmin edilmesi söz konusu olmayacaktır.

FESİH	SÖZLEŞMEDEN DÖNME
Geçerli olarak doğmuş bir borç ilişkisinde sonradan ortaya çıkan bir sebeple, sözleşmeyi ileriye dönük olarak sana erdiren tek taraflı bozucu yenilik doğuran haktır. (İleriye etkili)	Sözleşmeyi geçmişe etkili olarak sona erdiren tek taraflı bozucu yenilik doğuran haktır. (Geçmişe etkili)

BORCU SONA ERDİREN HALLER

GENİŞ ANLAMDA	DAR ANLAMDA
✓ İfa ✓ Sürenin bitimi ✓ Ölüm (şahsi borçlarda) ✓ Fesih ✓ Dönme ✓ Geri alma ✓ İptal ✓ Bozma (ikale)	✓ İbra ✓ Yenileme (tecdit) ✓ Birleşme ✓ Kusursuz ifa imkansızlığı ✓ Takas

GENİŞ ANLAMDA BORCU SONA ERDİREN HALLER

1. Borcun ifa edilmesi: Geçerli bir borç ilişkisinin borçlu bakımından ortaya çıkardığı en önemli sonuç, borcun borç ilişkisine uygun olarak yerine getirilmesidir. İşte bu borcu gereği gibi yerine getirme eylemine ifa denir. Bir başka ifadeyle ifa, borçlanılmış olan edimi yerine getirmektir. Borçlanılmış olan edimin yerine getirilmesiyle de (ifa edilmesiyle) borç geniş anlamda sona erer.

2. Süreli borçlarda sürenin bitimi (Hak düşürücü süre): Taraflar aralarında anlaşarak borca süre belirleyebilirler. Ya da bazen taraflar belirlemese de borç, kanun gereği bir süreye tabi olabilir. Borcun tabi olduğu bu süre “hak düşürücü” süre ise, sürenin bitimiyle borç sona erer.

3. Şahsa bağlı borçlarda ölüm: Taraflardan birinin ölümü, kural olarak sözleşme ilişkisini ya da borcu sona erdirmez; çünkü ölenin yerine mirasçıları geçer. Ancak kişiye bağlı edimleri içeren sözleşmelerde taraflardan birinin, özellikle borçlunun ölmesi halinde sözleşme ilişkisi sona erer. Zira kişiye bağlı edimler mirasçılara geçmez. Böyle bir halde borç da sona ermiş olur.

4. Fesih: Sürekli bir sözleşme ilişkisini geleceğe etkili olarak sona erdiren sebeplerden bir diğeri de fesihtir. Fesih, sürekli sözleşme ilişkisini sona erdirmeye yönelik, bozucu yenilik doğuran bir haktır. Fesih, hüküm ve sonuçlarını, muhatabın hakimiyet alanına ulaştığı anda, geleceğe etkili olarak meydana getirir.

5. Sözleşmeden Dönme: Kanun veya sözleşmeden kaynaklanan yetkiyle taraflardan biri tek taraflı olarak sözleşmeden dönebilir. Dönme ile fesih arasında şöyle bir ilişki vardır; dönme, borç ilişkisini, kurulduğu andan itibaren ortadan kaldırıp geçmişe etkili sonuç doğururken; fesih, sözleşmeyi ortadan kaldırmak açısından fesih beyanından itibaren ileriye yönelik olarak sonuç doğurur.

6. Geri Alma: Geri alma, şartları ve sonuçları itibariyle kısmen feshe, kısmen de dönmeyen benzer.

7. İptal: Sözleşme ilişkisini geçmişe etkili olarak ortadan kaldıran, tek taraflı varması gerekli bir irade beyanı ile kullanılan bozucu yenilik doğuran bir haktır.

8. Bozma (ikale): Bozma sözleşmesi, hukuki niteliği itibariyle borçlandırıcı bir işlem değil; bir tasarruf işlemidir. Taraflar bozma sözleşmesi ile daha önce aralarında yapmış oldukları bir sözleşmeden doğan alacak ve borçtan karşılıklı olarak

vazgeçmekte; alacaklı ve borçlu sıfat ve durumlarına son vermektedirler. Bozma sözleşmesinin geçerliliği, maddi hukuk yönünden herhangi bir şekil şartına bağlı değildir. Bozma sözleşmesi, kural olarak geremişe etkili sonuçlar doğurur.

DAR ANLAMDA BORCU SONA ERDİREN HALLER

1. **İBRA:** Alacaklının borçlu ile yapacağı bir sözleşme ile borçluyu borcundan aklamayı işlemine ibra denir. Başka bir ifadeyle ibra, alacaklının edimin ifasını kısmen veya tamamen istemekten vazgeçmesi ve borçlunun da bunu kabul etmesiyle kısmen veya tamamen sona ermesidir.

İbra çok taraflı bir hukuki işlemdir. İbranın gerçekleşebilmesi için borçlunun kabulü şarttır. İbra sözleşmesi herhangi bir şekil şartına tabi değildir. İbra sözleşmesinin yazılı olması şart olmamakla birlikte ispat açısından yazılı şekilde yapılmasında faydalıdır. Yazılı ibra sözleşmesine "ibraname" adı verilir.

İbra ile borçlu edimini yerine getirmeden önce borçtan kurtulur. Tam ibrada borcun tamamı, kısmi ibrada ise borcun ibra edilen kısmı sona erer. İbra, sözleşmede aksine hüküm yoksa asıl alacakla birlikte faiz, rehin, ceza koşulu gibi yan hakları da sona erdirir. Ancak, alacaklı, işlemiş faiz veya gerçekleşmiş ceza koşulu alacağını saklı tutmuşsa ibraya rağmen bunun varlıklarını sürdürür.

2012'de Yeni Borçlar Kanunu'na borcu sona erdiren hal olarak eklenmiştir.

NOT: Fer'i hakkın ibrası asli hakkı etkilemez.

2. **YENİLEME (TECDİT):** Yenileme, eski borcun yeni bir borç meydana getirerek sona ermesidir. Borcun yenilenmesi için her şeyden önce taraflar arasında eski ve geçerli bir borç mevcut olmalıdır. Bu nedenle, geçersiz borçlar (hukuka ve ahlaka aykırı işlemlerden doğan borçlar ile doğumu imkansız borçlar) yenilemeye konu olmaz. Unsurları;

Mevcut ve geçerli bir borç ilişkisi olmalı

Yeni bir borç meydana gelmeli

Eski borç ile yeni borç arasında hukuki sebep açısından farklılık olmalı

Tarafların yenileme idaresi bulunmalı

Taraflar arasında mevcut ve geçerli bir borç olmasının yanı sıra borçlunun sözleşme ile yeni bir edim üstlenmesi ve böylece yeni borcun doğması gerekir. Yeni borç da geçerli bir borç olmalıdır. Yeni borcun doğması geçerlilik yönünden bir şekil şartına bağlı ise bu şekle uyulmalıdır.

Yenileme ile alacaklı ve borçlu eski borç ve alacağı ortadan kaldırdıklarından her ikisinin de fiil ehliyetine sahip olması gerekir. Yenilenenin meydana getirdiği ilk ve en önemli sonuç eski borcu sona erdirmesidir. Bu nedenle eski borca ait ödemezlik def'iler de ortadan kalkar. Bundan dolayı, eski borca ait ödemezlik def'i ile zamanaşımı def'i yeni borç için ileri sürülemez. Aynı şekilde yenileme işle eski borç ve alacağa bağlı faiz, ceza koşulu, rehin vb. yan haklar da sona erer.

NOT: Kombiyo taahhüdünde bulunmak, yeni bir alacak senedi düzenlemek, yeni bir borç senedi düzenleme ve ya yeni bir kefalet senedi düzenlemek yenileme anlamına gelmez. Bu durumlarda borcun yenilenebilmesi için tarafların iradelerini açıkça beyan etmeleri şarttır.

NOT: Cari hesap sözleşmesi iki tarafın birbirinden mal veya hizmet alması durumunda bunların karşılığını ödemek yerine, alınanların verilenlerin kalem kalem tutulduğu sözleşmelerdir. Borç, sözleşme sona erdikten sonra ödenir. Cari hesap sözleşmesi hesap devrelerine ayrılır. Mal veya hizmetlerin hesap devresinde kalem kalem tutulmasıyla ya da yeni bakiye oluşturulmasıyla borç yenilenmiş sayılmaz. Borç ancak önceki hesap devresinde ortaya çıkan bakiyenin sonraki hesap devresine aktarılması ve yeni bir kalem olarak eklenmesi ile yenilenmiş olur.

3. **BİRLEŞME:** Alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide toplanmasıdır. Alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi bir kimsenin aynı borcun hem alacaklısı hem de borçlusu olması halinde söz konusu olur. Birleşmenin söz konusu olabilmesi için alacak ve borcun aynı mal marlığına dahil olması gerekir. Birleşme, yalnız asıl alacağı değil ona bağlı yan hakları, özellikle faiz, ceza koşulu ve teminat alacaklarını da sona erdirir. Sıfatların birleşmesi, alacak üzerinde üçüncü kişilerin mevcut olan intifa ve rehin haklarını etkilemez. Birleşme tarafların iradesinden kaynaklanabileceği gibi kanundan da kaynaklanabilir. Taraf iradeleri kaynaklanan birleşmeye örnek şirketlerin birleşmesi, kanuni birleşmeye örnek ise genelde mirasta karşımıza çıkar.

Borç bir taşınmaz rehni ile sağlanmışsa birleşme taşınmaz rehinini re'sen ortadan kaldırmaz. Rehlin tapudan terkin edilmesi gerekir.

4. **KUSURSUZ İMKANSIZLIK (İFA İMKANSIZLIĞI):** İmkansızlık, sözleşme öncesi ve sonrası olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilir. Sözleşme öncesi oluşan imkansızlık, sözleşmenin geçersiz olmasına yol açar. Ancak sözleşme sonrası

oluşan imkansızlıkta iki hal söz konusudur; eğer sözleşme sonrası imkansızlık kusurla gerçekleşmişse borç sona ermez, nitelik değiştirerek tazminat borcuna dönüşür. Oysa ki; sözleşme sonrası imkansızlık, borçlunun herhangi bir kusuru olmadan gerçekleşirse borç sona erer. Borçlu bu durumda borcundan kurtulur ve kural olarak alacaklıya ayrıca bir tazminat ödeme yükümlülüğü altına girmez. Unsurları;

- Borç imkansız hale gelmelidir,
- İmkansızlık sonradan ortaya çıkmalıdır,
- İmkansızlığın ortaya çıkmasında borçlunun kusuru olmamalıdır.

NOT: İfa imkansızlığında borç sona erer. Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde taraflar aksine düzenleme yapmamışsa, verilenlerin iadesi sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre gerçekleşir.

5. TAKAS: Karşılıklı borç ilişkisi içinde olan kişilerin muaccel borçlarında az olan miktarda borcu sona erdirmeye yönelik yaptıkları tek taraflı hukuki işleme takas denir. Takas bildiriminde buluna borçlu, hem kendi borcundan kurtulmuş hem de diğer taraftan olan alacağını elde etmiş olur.

Özellikleri;

- ✓ Alacaklar karşılıklı olmalıdır.
- ✓ Karşılıklı alacaklar muaccel olmalıdır.

NOT: Kanun muaccel olma şartına istisna getirmiştir; buna göre, “borçlunun iflası halinde alacaklılar, muaccel olmasa bile alacaklarını, müflise olan borçları ile takas edebilirler”.

- ✓ Karşılıklı borçlar aynı cins olmalıdır.
- ✓ Takas beyanında bulunulmuş olmalıdır.
- ✓ Takas tek taraflı hukuki işlemdir.
- ✓ Takas bozucu yenilik doğuran haktır.
- ✓ Takas beyanı şekle tabii değildir.
- ✓ Takas geçmişe etkilidir.
- ✓ Taraflar takas anlaşması yaparak, önceden takas hakkında feragat edebilir.

NOT: Takas hakkından, hakkın doğumundan önce veya sonra vazgeçilebilir.

- ✓ Takas bir defidir.
- ✓ Asıl borçlunun takas hakkı devam ettiği sürece kefil de ifadan kaçınabilir.

Alacaklının Rızasıyla Takas Edilebilen Alacaklar: Takasta kural olarak tarafların takasa beyanını kabule gerek yoktur. Çünkü takas tek taraflı bir hukuki işlemdir. Ancak kanun bu duruma bazı istisnalar getirmiştir;

- Tevdii edilmiş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar
- Haksız olarak alınmış veya aldatma sonucunda alıkonulmuş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar
- Nafaka ve işçi ücreti gibi borçlunun ve ailesinin bakımı için zorunlu olup, özel niteliği gereği, doğrudan doğruya alacaklıya verilmesi gereken alacaklar yalnızca alacaklının kabulüyle takas edilebilir.

NOT: Takas ve mahsup aynı şey değildir. Mahsup belli sebeplere borçtan indirim yapmaktır. Yani mahsupta karşı alacak yoktur. Oysa takasta karşılıklı alacaklar vardır.

ZAMANAŞIMI

Zamanaşımı, hukuk sistemimize göre kazandırıcı zamanaşımı ve düşürücü zaman aşımı olmak üzere iki türdür. Burada incelenecek olan zamanaşımı düşürücü zamanaşımıdır. Düşürücü zamanaşımı, belirli bir süre içinde hakkını talep etmemiş olan alacaklının alacağını dava yoluyla elde etme olanağını kaybetmesidir.

Zamanaşımı borcu sona erdirmez. Borcu eksik borca dönüştürür.

Zamanaşımına uğrayan haklar kural olarak alacak haklarıdır. Ancak aynı haklar, kişilik hakları, yenilik doğuran haklar, üyelik hakları ve tespit davaları zamanaşımına uğramaz.

Zamanaşımı	Hak Düşürücü Süre
✓ Borcu sona erdirmez. Eksik borca dönüştürür. ✓ Zamanaşımı ileri sürmek, def'i ileri sürmektir. ✓ Tarafların ileri sürmesiyle dikkate alınır. ✓ Gerekli sebeplerin varlığı halinde kesilir veya durur.	✓ Borcu sona erdirir. ✓ Hak düşürücü sürenin bittiğini ileri sürmek; itirazdır. ✓ Re'sen dikkate alınır. ✓ Kesilmez ve ya durmaz.

BORÇLAR KANUNUNA GÖRE ZAMANAŞIMI SÜRELERİ

Kural olarak, Borçlar kanununa göre genel zaman aşımı süresi 10 yıldır. Bu kuralın istisnaları mevcuttur.

5 yıllık Zamanaşımı:

Kira bedelleri; anapara faizleri, ücret gibi alacaklar.

Otel, motel, pansiyon vb. yerlerdeki konaklama bedelleri ile lokanta vb. yerlerdeki yeme içme bedellerinden doğan alacaklar,

Küçük sanat işlerden ve küçük perakende satışlardan doğan alacaklar,

Acentelik, komisyonculuk, simsarlık ve vekalet ücretinden doğan alacaklar,

Kural olarak eser sözleşmesinden doğan alacaklar,

Bir ortaklıkta ortaklık sözleşmesinde doğan veya ortaklar ile denetçi, temsilci, müdürler vb. kişiler arasında doğan alacaklar 5 yıllık zamanaşımına tabidir.

2 Yıllık Zamanaşımı:

Borçlar kanuna göre haksız fiilden, sebepsiz zenginleşme ve rücu hakkından doğan alacaklar öğrenilmeden itibaren 2 yıllık zamanaşımına tabidir.(Herhalde 10 yıl)

6 Aylık Zamanaşımı:

Ödünç sözleşmelerinde; ödünç verenin tesliminden veya ödünç alanın kabulünden doğan alacaklar tarafların temerrüde düşmesinden itibaren 6 aylık zamanaşımına tabiidir.

NOT: Zamanaşımı ile ilgili yapılan düzenlemeler emredicidir. Bu sebeple aksi düzenlenemez ve zamanaşımından önceden feragat edilemez. Buna ilişkin yapılan anlaşmalar kesin olarak hükümsüzdür. Buna karşılık, zamanaşımı süresi dolduktan sonra, borçlunun bunu ileri sürme hakkından vazgeçmesi yasak değildir. Burada borçlu, doğmuş olan bir haktan vazgeçmektedir.

ZAMANAŞIMINI DURDURAN SEBEPLER

1. Evlilik devam ettiği sürece eşlerin birbirinden olan alacaklarında,
2. Velayet devam ettiği sürece çocukların ana-babadan olan alacaklarında
3. Vesayet devam ettiği sürece vasinin devletten olan alacaklarında,
4. Hizmet sözleşmesi devam ettiği sürece işverenden olan alacaklarda,
5. Borçlunun alacak üzerinde intifa hakkına sahip olduğu süre boyunca,
6. Alacağı Türk mahkemelerinde ileri sürme şansının olmadığı süre boyunca,
7. Alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide toplanması durumunda zamanaşımı durur.

ZAMANAŞIMINI KESEN SEBEPLER

1. Faiz ödemek,
2. Kısmi ifada bulunmak,
3. Rehin vermek,
4. Borçlunun borcu ikrar (kabul) etmesi,
5. Kefil göstermek,
6. Dava açmak,
7. İcra takibi yapmak,
8. Hakeme gitmek,
9. İflas masasına başvurmak

NOT: İhtar çekmek, hukuki işlem benzeri bir hareket olduğundan zamanaşımını kesmez ya da durdurmaz.

BORÇ İLİŞKİLERİNDE ÖZEL DURUMLAR

- ✓ Alacağın Devri
- ✓ Borcun Nakli
- ✓ Şarta Bağlı Borçlar
- ✓ Ceza Koşulu
- ✓ Pey Akçesi
- ✓ Pişmanlık Akçesi
- ✓ Sözleşmenin Devri
- ✓ Borca Katılma
- ✓ Sözleşmeye Katılma
- ✓ Müteselsil Borçluluk
- ✓ Müteselsil Alacaklılık
- ✓ Halefiyet
- ✓ Genel İşlem Koşulları

1. ALACAĞIN DEVRİ (TEMLİKİ)

Alacağın devri, borç ilişkisinden doğan belli bir talep hakkının devrine yönelik bir işlemdir. Bir başka ifadeyle alacağın devri, mevcut bir alacağın alacaklısının değişmesi işlemidir. Yani alacaklının bir borç ilişkisinden doğan alacağını borçlunun rızasına gerek olmadan bir sözleşmeye dayanarak üçüncü bir kişiye devretmesidir. Bir borç ilişkisinden doğan alacağı üçüncü bir kişiye devreden alacaklıya “devreden”, bu alacağı devralan üçüncü kişiye “devralan”, söz konusu borç ilişkisindeki borçluya da “borçlu” denir. Alacağın devrine borçlu katılmaz; bu nedenle devre borçlunun rıza göstermesi gerekmediği gibi, böyle bir devriden haberdar olması da gerekmez.

Alacağın devrini, bir borç ilişkisinin içerdiği tüm hak ve borçlarla birlikte devriyle, özellikle de sözleşmenin devriyle karıştırmamak gerekir. Bir borç ilişkisinden doğan bir veya birden çok alacağın üçüncü bir kişiye devri, alacağın devrini; borç ilişkisinin bir bütün olarak devri ise borç ilişkisinin devrini ifade eder. Alacağın devrinde, bir borç ve özellikle sözleşme ilişkisi nedeniyle meydana gelmiş olan hukuki durum ve sıfat devredilemez. Yani devir yapılmış olmasına rağmen alacağı devreden hala sözleşmenin alacaklı tarafıdır. Burada alacaklı taraf olma sıfatı değil, sadece alacak hakkı devredilmiştir.

ALACAĞIN DEVRİNİN ÖZELLİKLERİ

Alacağın devri hukuka ve ahlaka aykırı olmamalıdır. Ayrıca taraflardan birinin iradesinin sakat olması halinde devir işleminin iptal edilmemesi de gerekir. Alacağın devri sözleşmesi yazılı şekilde yapılmalıdır. Yazılı şekilden kasıt, adi yazılı şekildir. Bu şekilde uyulmadan yapılan devir geçersiz, yani hükümsüzdür.

Devrin konusu yalnız borç ilişkisinin içerdiği alacak olup, sözleşme ilişkisinin kendisi değildir. Devrin konusu sadece alacak hakkıdır. Devir konusu alacak olağan olabileceği gibi şarta ve süreye bağlı, çekişmeli ya ad gelecekteki bir alacak da olabilir. Devredilen alacağın doğumuna neden olan borcun kaynağı önemli değildir. Hukuki işlemlerden doğan alacak devredilebileceği gibi haksız fiile veya sebepsiz zenginleşmeden ya da vekaletsiz iş görmeden doğan alacaklar da devredilebilir.

Her türlü alacağın devrinin mümkün olması esas kural olmakla birlikte bazı alacak haklarının devri mümkün değildir. Devri mümkün olmayan alacak hakları şunlardır;

- Bir ürün kirasında kiracı kiraya verenin rızası olmaksızın, kiralananı kullanma ve işletme hakkını üçüncü bir kişiye devredemez.
- Ölüncüye kadar bakma sözleşmesinde bakım alacaklısı bakım hakkını başkasına devredemez.
- Manevi tazminat talebinin üçüncü kişiye devri, ancak zarara verenin bunu kabul etmesi halinde mümkündür.
- Nafaka alacağı başkasına devredilemez.

Devir yasağına rağmen alacak devredilmişse yapılan devir işlemi kural olarak geçersizdir. Böyle bir devir sadece borçlu karşısında değil, devredenle devralan arasında da hüküm ve sonuç doğurmaz.

Borçlu, sözleşmeye dayalı devir yasağını böyle bir yasağı içermeyen yazılı borç tanımına dayanarak alacağı kazanan kimseye karşı ileri süremez.

Alacağın devri her şeyden önce asıl hakkı, yani alacak hakkı ile buna bağlı yan hakları kapsar. Devir kapsamı içinde yer alan yan haklar arasın da özellikle işlemiş faizlerle teminat hakları bulunur. Alacaklının kişiliğine özgü olmayan öncelik hakları da devir kapsamına girer. Devreden ayrıca devralan alacak senedi ile ispat aracı niteliğindeki delilleri teslim etmek ve hakkını kullanması için gerekli olana bilgileri de vermek zorundadır.

ALACAĞIN DEVRİNİN SONUÇLARI

Alacak hakkının zamanaşımına uğramış olması veya borçlunun bir başka def'i hakkına sahip bulunması, alacağın mevcut olmadığı anlamı taşımadığı için böyle alacakların devri de mümkündür. Eksik borçlardan doğan alacak haklarının devri de mümkündür. Fakat bütün bu durumlarda, alacak devirden önce hangi hüküm ve şartlara tabi ise devralan da alacağı aynı hüküm ve şartlara tabi olarak devralmış sayılır.

Bir alacaklı alacağını bir başkasına devredince malvarlığından bu alacak hakkı çıkmış olacağından artık onda tasarruf edemeyeceği için, yapacağı ikinci devir geçersizdir.

Alacağın devrinde gerçek alacaklının kim olduğu konusunda uyuşmazlık varsa, borçlu tevdiye bulunarak borçtan kurtulabilir. Kime ait olduğu çekişmeli bulunan bir alacağın borçlusu ifadan kaçınabilir ve alacağın konusu hakim tarafından belirlenen yere tevdi etmekle borçtan kurtulur.

Alacağın devri borçlunun durumunu ağırlaştıramaz. Borçlu devri öğrendiği sırada devredene karşı sahip olduğu savunmaları devralana karşı da ileri sürebilir. Bolu alacağın dayandığı borç ilişkisinde sahip olduğu ödemezlik def'ini yeni alacaklıya karşı da kullanabilir.

DEVREDEN ALACAKLININ GARANTİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Alacağın İvazsız Devri: Alacak devrinin ivazsız (karşılıksız) yapıldığı veya tarafların iradelerine bakılmaksızın kanun gereği ivazsız gerçekleştiği hallerde, devreden hiçbir garanti yükümlülüğü yoktur.

Alacağın İvazlı Devri: Devrin ivaz karşılığı yapıldığı hallerde devreden, alacağı devralana karşı alacağın varlığını ve borçlunun ödeme gücünü garanti etmiştir.

2. BORCUN NAKLİ (ÜSTLENİLMESİ)

Borcun üstlenilmesi, borçlunun değişmesi, üçüncü bir şahsın borcu üzerine almasıdır. Borcun üstlenilmesi halinde, borçlunun şahsının değişmesi dışında, borçta ve borç ilişkisinde bir değişiklik meydana gelmez.

Borcun üstlenilmesi, alacağın devrinden farklı olarak, diğer tarafın (alacaklının) rızası olmaksızın gerçekleşmez.

A- Borcun İç Üstlenilmesi: Borcun iç üstlenilmesi, borçlu ile onu borçtan kurtarmayı üstlenen kişi arasında yapılan sözleşmesidir. Borçlu ile iç üstlenme sözleşmesi yapan kişi borcu bizzat ifa ederek veya alacaklının rızasıyla borcu üstlenerek, borçluyu borcundan kurtarma yükümlülüğü altına girmiş olur.

Borcun iç üstlenilmesine ilişkin yapılan anlaşma şekle tabi değildir. ancak bir hukuksal işlem olması nedeniyle ispatı için senetle ispat kuralına tabidir. Borcun iç üstlenilmesine ilişkin anlaşmanın karşılık olmaksızın borçluya bir bağış olarak yapıldığı hallerde, üçüncü kişi borçluyu, alacaklı ile yapacağı anlaşma ile borçtan kurtarma vaadinde bulunmuş sayılır. Bu nedenle, burada bir bağış sözü verme durumu ortaya çıktığı için, bağışlama sözü vermenin şekline tabi olur. Bağışlama sözü verme sözleşmesi yazılı şekle bağlı kılındığından borcun bu türden iç üstlenilmesinin de yazılı şekilde yapılması gerektiği kabul edilmektedir.

Borcun iç üstlenilmesinin, borçlunun üçüncü kişiye temin ettiği bir ivaz karşılığında yapıldığı hallerde tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme konusudur. Zira burada borçlu üçüncü kişiye kararlaştırılan ivazı ifayla üçüncü kişide bu ivaz karşılığında borcu alacaklıya ifa etmekle yükümlüdür. Bu durumda taraflar arasındaki bu sözleşmeye tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelere ilişkin özel hükümler uygulanabilecektir. Bu anlamda, taraflardan bir kendi edimini ifa etmedikçe diğer taraftan edimin ifasını talep edemez.

B- Borcun Dış Üstlenilmesi: Borcun iç üstlenilmesi kendi başına borcun naklini yani üçüncü kişi tarafından üstlenilmesini sağlayamaz. Çünkü borcun iç üstlenilmesi, sadece borçlu ile borcu üstlenen arasında hüküm ve sonuç doğuran bir iç ilişkidir. Borcun iç üstlenilmesine ilişkin anlaşmanın alacaklı tarafından kabul ve onaylanması zorunludur.

Borcun dış üstlenilmesi, borcu üstlenen kişi ile alacaklı arasına akdedilen bir sözleşmedir. Borcu üstlenen kişi, alacaklıyla borcun dış üstlenilmesi anlaşmasını yaptığı anda, artık borçlu borçtan kurtulur, onun yerine borcu üstlenen kişi alır.

BORCUN NAKLİNİN SONUÇLARI

1. Alacaklı Bakımından: Borcun üstlenilmesi, sadece borçlu tarafta değişime yol açan bir hukuksal işlemdir. Buna göre, borcun üstlenilmesi, borçlu dışında borç ilişkisinin konusunda ve koşullarında bir değişikliğe yol açmaz. Borçlu borç ilişkisinde taraf olmaktan çıktığından, borçlunun şahsına bağlı olanlar dışında kalan tüm haklar aynen varlığını devam ettirirler.

2. Borçlu Bakımından: Borcun üstlenilmesi sözleşmesinin kurulduğu andan itibaren borçlu sorumluluktan kurtulur. Borçlunun sorumluluğu kural olarak bu andan itibaren ortadan kalkar.

3. Yeni Borçlu Bakımından: Borç ilişkisinden doğan sorumluluk, borcun üstlenilmesi anlaşmasıyla birlikte, borcu üstlenen kişiye geçer. Borcu üstlenen kişi, sadece sorumluluk üstlenmez, borç ilişkisinden doğan savunma araçlarını da kazanır. Bu savunma araçlarının başında, alacaklıya karşı kullanılabilecek olan savunmaları gelir. Borçlunun kişiliğine ilişkin savunma araçları borcu üstlenen kişiye geçmezler.

4. Borç İçin Teminat Veren Üçüncü Kişiler Bakımından: Borca bağlı hak borçlunun kişiliğine ait ise, bunlar borçlu değiştiği için son bulur. Buna göre borca bağlı hak borçlunun kişiliğine ait ise, bunlar borçlu değiştiği için son bulur. Borçlunun kişiliğine ait olmayan bağlı hakların ise borçlu değişmesine rağmen yeni borçluya karşı da ileri sürülebileceği kuralı kabul edilmiştir. Teminat verenler borcun üstlenilmesine rıza göstermedikleri takdirde, borcu üstlenen kişinin borca aykırı davranışlarından sorumlu tutulmayacaklardır.

3. ŞARTA BAĞLI BORÇLAR

Şart, hukuki işlemin hukuki etkisinin bağlandığı, ileride gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bilinmeyen bir olgudur. Buna göre bir hukuki işlemin hüküm ifade etmesi veya hükümden düşmesi, taraf iradeleriyle ileride gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsiz bir olguya bağlanmıyorsa şarta bağlı işlem den söz edilebilir.

- Mirasın reddi
- Evlat edinme
- Soybağının düzeltilmesi
- Evlenme
- Yenilik doğuran haklar
- Taşınmazın tapuya tescili
- Poliçe, çek ve bononun kabulü
- Takas

Şart Türleri

a. Olumlu ve Olumsuz Şart

Hukuki işlemde gelecekteki belirsiz olayın gerçekleşmesiyle mevcut durum veya ilişkinin değişmesi şart olarak öngörülmüşse, olumlu şart: mevcut durum ve ilişkinin değişmemesi, devam etmesi şart olarak kararlaştırılmışsa, olumsuz şart söz konusu olur.

b. İradi, Tesadüfi, Karma Şart

Sözleşmenin taraflarından birini, yani alacaklı veya borçlunun iradeleri ve fiillerine bağlı olaylara iradi şart denir.

Sözleşmenin taraflarından birinin iradesi dışındaki olaylara bağlanan şarta tesadüfi şart denir.

Gerçekleşmesi hem sözleşmenin taraflarından birinin iradesine hem de diğer durum ve olaylara bağlı olan şarta ise karma şart denir.

c. Geciktirici Şart

Hukuki işlemin sonuçlarını meydana getirmesi, gelecekteki belirsiz bir olayın gerçekleşmesine bağlı ise geciktirici şart oluşur.

d. Bozucu Şart

Geçerli olarak yapılmış hukuki bir işlemin, özellikle bir sözleşmenin sonuçlarının ortadan kalkması, gelecekteki belirsiz bir olayın gerçekleşmesine bağlanmış ise bozucu şart vardır.

4. CEZA KOŞULU (CEZA-İ ŞART)

Ceza koşulu, borçlunun alacaklıya karşı mevcut bir borcu hiç veya gereği gibi ifa etmemesi halinde ödemeyi üstlendiği, hukuki işlem ile belirlenmiş ekonomik değeri olan bir edimdir. Bir başka ifadeyle ceza koşulu, borçlunun borcunu ihlal etmesi halinde alacaklıya ödemeyi kabul ettiği cezadır.

Ceza koşulunun en önemli işlevi; borçluyu dürüst ve gereği gibi ifada bulunmaya zorlamasıdır. Ceza koşulu zararı tazmin amacı değil, sözleşmeden doğan borcun ifasını sağlama amacını taşır. Ceza koşulunun bir diğer yararı da ifa etmeme halinde alacaklının uğramış olduğu zararı ispat etmek zorunda kalmamasıdır.

Ceza koşulu, asıl alacağı kuvvetlendirme amacı güder. Bu bakımdan ceza koşulu, kuvvetlendirilecek asıl borcun mevcut olmasını gerektirir. Asıl borç yoksa ceza koşulu da yoktur. Çünkü ceza koşulu asıl borca bağlı bir yan borçtur. Asıl borç geçerli olarak meydana gelmemişse veya sonradan ifa, ibra, takas veya yenileme yoluyla ortadan kalkmışsa, yan nitelikteki ceza koşulu da meydana gelmez veya ortadan kalkar,

Ceza Koşulu Türleri

a. Seçimlik Ceza Koşulu: Sözleşmenin hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi halinde ödenmek üzere bir ceza kararlaştırılmışsa, aksi sözleşmeden anlaşılmadıkça alacaklı, ya borcun ya da cezanın ifasını isteyebilir. Bu ceza koşulu türünde alacaklı seçimlik bir yetkiye sahiptir.

b. İfaya Eklenen Ceza Koşulu: Borcun belirlenen zaman veya yerde ifa edilmemesi halinde ödenmek üzere ceza kararlaştırılmışsa alacaklı, hem ifayı hem de cezayı talep eder.

c. İfayı Engelleyen Ceza Koşulu: borçlu alacaklı ile yaptığı anlaşmada dilerse sözleşmeden dönmeyi ve alacaklıya sadece belirlenen cezayı ödemeyi kararlaştırabilir. Bu ceza koşulu türünde borçlu cezayı ödeyerek sözleşmeden dönebileceği gibi, alacaklı da sadece cezanın ödenmesini isteyebilir.

NOT: Alacaklı hiçbir zarara uğramamış olsa bile, kararlaştırılan cezanın ödenmesi gerekir, burada cezanın ödenmesi için borçlunun kusuru aranmaz. O halde borçlu ister kusurlu olsun ister kusursuz, alacaklı ister zarar görsün ister görmesin kararlaştırılan ceza kural olarak ödenir.

Alacaklının, ifanın hiç veya gereği gibi yapılmamasından dolayı uğradığı zarar ceza tutarından fazla olabilir. Bu fazla kısım aşkın zarar olarak kabul edilir. Bu durumda alacaklı aşkın zararın giderilmesini borçludan isteyebilir. Derhal belirtilmelidir ki alacaklının talep ettiği zararın tamamının tazmini değil, sadece ceza miktarını aşan kısmıdır. Ceza miktarını aşan fazla zararın tazminini isteyebilmek için alacaklının hem uğramış olduğu aşkın zararı hem de borçlunun kusurunu ispat etmesi gerekir.

NOT: Taraflar cezanın miktarını serbestçe belirleyebilirler. Ancak kararlaştırılan ceza miktarı bazı hallerde aşırı olabilir. Borçlar Kanununa göre hakim, aşırı gördüğü ceza koşulunu takdir yetkisini kullanarak kendiliğinden indirir. TTK' ya göre ise borçlu tacir ise aşırı ceza koşulunun indirilmesini talep edemez.

5. PEY AKÇESİ (BAĞLANMA PARASI)

Bir sözleşmenin kurulduğuna delil olması amacıyla bir tarafın diğerine verdiği paraya pey akçesi denir. Pey akçesi ispat kolaylığı sağlar. Taraflar aksini kararlaştırmamışsa pey akçesi, kural olarak asıl alacaktan düşülür,

Sözleşme kurulurken verilen paranın bağlanma parası mı yoksa cayma parası mı olduğu noktasında tereddüt oluyorsa, paranın bağlanma parası olarak verildiği kabul edilir.

6. PİŞMANLIK AKÇESİ (CAYMA PARASI)

Cayma parası, sözleşmeden serbestçe dönülmesi karşılığı olarak diğer tarafta kalan paradır. Bu para tarafların her ikisine de sözleşmeden dönme hakkı verir. Cayma parasını verenin sözleşmeden dönmesi halinde bu para alan da kalır. Cayma parasını alanın sözleşmeden dönmesi halinde ise cayma parasını veren kişiye paranın iki katını ödemesi gerekir.

7. SÖZLEŞMENİN DEVRİ

Sözleşmenin devri, sözleşmeyi devralan ile devreden ve sözleşmede kalan taraf arasında yapılan ve devreden bu sözleşmeden doğan taraf olma sıfatı ile birlikte bütün hak ve borçlarını devralana geçiren bir anlaşmadır.

Sözleşmeyi devralan ile devreden arasına yapılan ve sözleşmede kalan diğer tarafça önceden verilen izne dayanan veya sonradan onaylanan anlaşma da, sözleşmenin devri hükümlerine tabi olur. Sözleşmenin devrinin geçerliliği, devredilen sözleşmenin şekline bağlıdır.

8. BORCA KATILMA

Mevcut bir borca borçlunun yanında yer almak üzere, katılan ile alacaklı arasında yapılan ve katılanın, borçlu ile birlikte borçtan sorumlu olması sonucunu doğuran bir sözleşmedir. Borca katılan ile borçlu alacaklıya karşı müteselsilen sorumlu olurlar.

9. SÖZLEŞMEYE KATILMA

Sözleşmeye katılma, sözleşmenin tarafları ile katılan arasında yapılan ve bir tarafın yanında yer alarak yanında yer aldığı tarafla birlikte hak ve borç sahibi olma sonucunu doğuran bir sözleşmedir. O halde sözleşmeye katılma, sözleşmenin alacaklı ya da borçlu sıfatının yanında olma sonucu, alacaklı ve borçlu tarafın sayısını arttıran bir anlaşmadır.

Sözleşmeye katılma, sadece sözleşmeden doğan borçlar için söz konusu olabilir. Katılma sadece borçlu taraf yanında değil alacaklı taraf yanında da olabilir.

10. MÜTESELSİL BORÇLULUK

Müteselsil borçluluk aynı borç ilişkisinde birden çok borçlunun borçtan birlikte sorumluluğunu içeren borçluluk halidir. Şartları:

- ✓ Borçlular birden fazladır.
- ✓ Borçlulardan her biri adeta borcun tek borçlusu gibi edimin tamamından sorumludur.
- ✓ Alacaklı, edimin yerine getirilmesini dilediği borçludan isteyebilir.
- ✓ Borçlulardan herhangi biri ifada bulunduğu diğer borçlularda yapılan ifa kadar borçtan kurtulur.

Müteselsil borçlulukta alacaklı dilediği borçluya başvurarak borcun kısmen veya tamamen ifasını talep edebilir. Kendisine talepte bulunulan borçlunun alacaklıya önce diğer borçlulara başvurmasını söyleme hakkı yoktur. borçluların her birinin sorumluluğu alacağın tamamı ifa edilinceye kadar devam eder. Bu nedenle borcun bir kısmını ifa eden borçlu kalan kısım için takipten kurtulamaz. Kısmen ifa yapılmış olması halinde diğer borçlularda bu oranda borçtan kurtulur.

Müteselsil borçlulardan biri, alacaklı ile kendi arasındaki kişisel ilişkilerden doğan kişisel def'ileri ileri sürebileceği gibi bütün müteselsil borçlular borcun sebep ya da konusundan doğan ortak def'ileri ileri sürebilir. Müteselsil borçlulardan biri ortak def'i ileri sürmezse, diğerlerine karşı sorumlu olur. Ancak bu durum kişisel def'i ileri sürmeyenler hakkına söz konusu değildir.

Alacaklının borçlulardan biriyle yaptığı ibra sözleşmesi diğer borçlular üzerinde de etki meydana getirir. Yani alacaklı borçlulardan biriyle ibra sözleşmesi yapmışsa, ibra edilen miktar kadar diğer borçlularda kurtulur.

Alacaklı diğerlerinin zararına olacak biçimde borçlulardan birinin durumunu iyileştiremez.

Borçlulardan her biri edimin tamamından alacaklıya karşı sorumludur. alacaklıya karşı bu sorumluluk kısmen veya tamamen yerine getirildikten sonra duruma göre kendi aralarındaki ilişki başlar. Kendisine düşen paydan fazla ifada bulunan borçlunun, ödediği fazla miktarı diğer borçlulardan isteme hakkı vardır. Borçlu kendi payından fazlasını öderse bu miktar kadar alacaklının haklarına halef olur.

Müteselsil borçlulukta borçlulardan birinin ifası mümkün olmazsa onun payına düşen miktar diğer borçlular arasında eşit olarak paylaşılır.

11. MÜTESELSİL ALACAKLILIK

Müteselsil alacaklılık müteselsil borçluluğun tersine, alacaklı tarafın birden fazla olmasıdır. Müteselsil alacaklılık, borçlunun alacaklılardan her birine borcun tamamını isteme hakkı tanıdığı veya kanunun belirlediği durumlarda ortaya çıkabilir. Bu ilişkide alacaklılardan her birinin edim üzerindeki hakları tamdır. Alacaklılardan her biri borçludan borcun tamamını istemeye yetkilidir. Borçlu, alacaklılardan birine karşı borcunu ödediği takdirde diğerlerine karşıda borcundan kurtulur. Borçlu dilediği alacaklıya ifada bulunabilir. Alacaklılardan herhangi biri ifa talep ederse diğer alacaklıların onayına ihtiyaç yoktur.

12. HALEFİYET

Halefiyet, aralarında hukuki ilişki bulunan iki kişiden birinin veya her ikisinin yerine diğer bir kişinin geçmesidir. Alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişinin, ifası ölçüsünde alacaklının haklarına sahip olmasına alacaklıya halefiyet denir. Bu durum sonunda alacaklılık sıfatı sözleşmeye taraf olan kişiden başka bir kişiye geçer.

Başkasının borcu için sahip olduğu şeyi rehin veren kişi bu şeyleri rehinden kurtarırsa alacaklıya halef olur. Bu halefiyet ilişkisi doğrudan doğruya kanundan kaynaklanır.

13. GENEL İŞLEM KOŞULLARI

Sözleşme taraflarından birinin, ileride yapacağı çok sayıdaki sözleşmelerde kullanılmak üzere, önceden tek başına (tek taraflı olarak) hazırlayıp karşı tarafa (tüketiciye) sunduğu sözleşme şartlarına "genel işlem koşulları" denir. Genel işlem koşullarını diğer şartlardan ayıran temel özellik bunların soyut biçimde önceden konulmuş olmalarıdır. Bu şartların özel olarak işleme tabi tutulmasının sebebi bunların müzakere edilmeden sözleşme içerisine yerleştirilmiş olmalarıdır.

Genel işlem koşullarında girişimci gelecekte yapacağı sözleşmelerde kendisi için uyulması zorunlu gördüğü sözleşme modelini önceden hazırlamakta, sözleşme kuruluşu söz konusu olduğunda da sözleşmeyi yalnızca bu şartlar altında yapacağını karşı tarafa belli etmektedir.

Genel işlem koşullarının unsurları

- 1- Genel işlem koşulları, ileride çok sayıda benzer sözleşmede kullanılmak amacıyla hazırlanmalıdır:** Genel işlem koşullarını içeren benzer sözleşmelere, standart, tip, formüller veya kitlemel sözleşmeler denilmektedir.
- 2- Genel işlem koşulları, sözleşmenin yalnız bir tarafınca önceden tek yanlı hazırlanıp karşı tarafa sunulmalıdır:** Genel işlem koşulları sözleşmenin her iki tarafının yaptığı görüşmeler sonunda kurulma aşamasında belirlenip kabul edilen koşullar değil, aksine düzenleyen tarafın sözleşmenin kurulmasından önce tek başına hazırlayıp karşı tarafa sunduğu koşullardır. Genel işlem koşullarını içeren sözleşmede veya ayrı bir sözleşmede, bu koşulların her birinin tartışılarak kabul edildiğine ilişkin kayıtlar bulunsan bile, bu kayıtlar tek başına o koşulları özel koşullar haline getirip genel işlem koşulu olmaktan çıkarmaz. Genel işlem koşullarının özel ya da kamu tarafından hazırlanmasının önemi yoktur.
- 3- Genel işlem koşulları soyut ve genel nitelikte hazırlanan hükümlerdir:** Genel işlem koşullarını içeren sözleşmeler kimlikleri önceden belirlenmiş kişiler için hazırlanmadıklarından genel nitelikli; ileride benzer türde yapılacak çok sayıda sözleşme için hazırlandıkları için soyut niteliktedir.
- 4- Genel işlem koşulları, taraflar arasında kurulan sözleşmeyi kapsamı içinde yer alan genel hükümler arasında**

bulunurlar: Aynı tür mal ve hizmeti sağlamak amacıyla düzenlenen bu tür sözleşmelerin içerdikleri metinler kural olarak aynı, bir başka ifadeyle özdeş metinlerdir. Ancak, genel işlem koşullarının içirdiği metinlerin mutlaka özdeş olması şart unsur değildir.

Genel işlem koşulları içeren sözleşmelerin özellikle tüketicileri zor durumda bırakma olasılıklarının güçlü olmalarından dolayı, kanun koyucu sözleşmenin zayıf tarafını korumak amacıyla özel hükümler düzenlemiştir. Bu düzenlemeler emredici niteliklidir. Aynı şekilde, genel işlem koşulları arasında yer alan, dürüstlük kurallarına aykırı ve karşı tarafa zarar veren veya onun durumunu ağırlaştıran nitelikteki koşullar geçersizdir.

Genel işlem koşullarında yer alan bir hüküm, açık ve anlaşılır değilse veya birden çok anlama geliyorsa, düzenleyenin aleyhine ve karşı tarafın lehine yorumlanır.

Genel işlem koşullarının asıl sözleşmede veya ekinde bulunması, sözleşme metninin yazıldığı yazı karakterinin farklı olması gibi durumlar, sözleşme şartlarını genel işlem koşulu olmaktan çıkarmaz.

NEŞET ÇALIŞKAN'A BU NOTUN HAZIRLANMASINDA VE SİZLERE ULAŞMASINDAKİ İYİ NİYETİ VE SİZ KPSS A ADAYLARINA KATKILARI İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ. 😊😊😊

ELİF KENDÜZLER ÖZBEK

İSMAİL ÖZBEK